

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Bakalářská práce

2013

David Chlumský

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut politologických studií

David Chlumský

**Vliv vztahu veřejnosti k Evropské unii na
formování a ideologii euroskeptických stran**

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **David Chlumský**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Běla Plechanovová, CSc.**

Rok obhajoby: 2013

Bibliografický záznam

CHLUMSKÝ, David. *Vliv vztahu veřejnosti k Evropské unii na formování a ideologii euroskeptických stran*. Praha, 2013. 40 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií.

Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Běla Plechanovová, CSc.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá vlivem veřejného mínění o Evropské unii na vznik, formování a vývoj euroskeptických stran. Zaobírá se myšlenkou, zda tyto strany populisticky přizpůsobují své programy aktuálním náladám ve společnosti a snaží se pozorovat rozdíly těchto vlivů mezi stranami, které se hlásí k měkkému a tvrdému euroskepticismu (tzv. hard a soft euroscepticism). Uvedené otázky jsou zkoumány na vzorku šesti euroskeptických stran z různých zemí. Politické programy stran jsou dávány do kontextu s výzkumy veřejného mínění, které pocházejí z pravidelných celoevropských šetření Eurobarometr. Vedlejší otázkou, kterou se práce zabývá, je možné opačné působení, kdy by silně euroskeptická strana mohla ovlivňovat veřejné mínění o Evropské unii ve své zemi. V neposlední řadě přináší práce také pohled na případné transformace stran z tvrdých euroskeptiků na měkké.

Abstract

Bachelor thesis „Influence of the attitude of the public towards the European Union on eurosceptic parties' formation and ideology“ deals with the relation between a public opinion on European union and development of eurosceptic parties. The thesis researching whether eurosceptic parties are tend to be populists, so they are adapting their programs according to public opinion on EU, or if they are more standoffish to this surveys. This thesis also tries to find out differences between hard and soft eurosceptic parties in their relation to opinion surveys. These issues are researched on a sample of six eurosceptic parties from different countries of Europe. Political programs are put into context with regular Europe-wide opinion surveys named Eurobarometer. Secondary question is possibility of reverse influence – when eurosceptic party changing level of euroscepticism in its country. Last, but not least, thesis brings insight into the possible transformation from soft to hard eurosceptic and vice versa.

Klíčová slova

euroskepticismus, Evropská unie, veřejné mínění, populismus, evropská integrace, Eurobarometr

Keywords

euroscepticism, European Union, public opinion, populism, European integration, Eurobarometer

Rozsah práce: 80 043 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 16. května 2013

David Chlumský

Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce

Vymezení tématu a zdůvodnění jeho výběru

S postupným rozšiřováním Evropské unie (dále jen EU) postupně přibývají i strany, které se dají označit za euroskeptické. Napříč celou Evropou můžeme pozorovat vzájemné odlišnosti těchto stran, přičemž v základním rozlišení, dle studie Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka, lze stanovit dvě základní kategorie pro strany zastupující měkký (soft) a tvrdý (hard) euroskepticismus. Rozšiřování EU přináší také neustále bobtnání příslušných úřadů a institucí, nové výzvy a problémy a v neposlední řadě i velmi citlivé otázky, které se dostávají do popředí zájmu občanů ve členských státech. Právě vztah veřejnosti k EU je důležitým prvkem mé práce, ve které chci analyzovat, zda jsou obecně negativní postoje vůči EU a evropské integraci úměrně spojené s formováním euroskeptických stran.

V celé Evropě samozřejmě nalezneme euroskeptické strany, které již existují delší dobu, stejně jako strany vzniklé poměrně nedávno. U starších stran chci sledovat i případné odchylky na škále měkký/tvrdý euroskepticismus v průběhu jejich existence – opět v kontextu veřejného mínění o EU a vnímání různých problémů spojených se vztahem příslušné země k této organizaci. Tím bude možné zjistit, zda vliv okolností hraje případnou roli nejen při vzniku euroskeptických stran, ale i v průběhu jejich dalšího působení.

K výběru tématu mě vedlo především sledování plenárních zasedání Evropského parlamentu, na jehož půdě momentálně působí i euroskeptická frakce Europe of Freedom and Democracy (Evropa svobody a demokracie), která sdružuje strany z obou zmíněných ideologických kategorií. Řečníci z této frakce (a především pak ti, které řadíme spíše k tvrdým euroskeptikům) často obohacují jednání výstupy, které většinou mají jediný cíl, jímž je tvrdá kritika čehokoliv spojeného s projednávaným bodem a primárně pak tvrdá kritika EU jako celku. Tato vystoupení jsou dle očekávání velmi radikální; nepřinášejí žádná řešení či návrhy, jen systematicky hanobí EU a její instituce. Když jsem se nad těmito nekonstruktivními projevy zamýšlel, vytanula na mé mysli otázka, kde tyto strany berou motivaci ke svému jednání. Co je vede k tomu, že přicházejí s nekonstruktivními projevy, tvrdě protiintegračními programy a rétorikou, za kterou by se nemusela stydět ani některá z extremistických stran? Jaká je motivace těchto politiků prosazovat takto radikálně svůj odmítavý postoj k EU namísto nějaké konstruktivní cesty? Jelikož za možný zdroj motivace považuji vztah občanů daného státu k EU a snahu těchto politiků stát se zástupcem nespokojeného lidu (což ostatně evokuje slogan „People’s voice“ zmíněné frakce EFD), který má možnost radikální rétorikou sbírat pomyslné politické body, rozhodl jsem se ve své práci zaměřit právě na tento vztah.

Cíl výzkumu

Cílem mé práce je analyzovat vliv veřejného mínění a obecně vztahu veřejnosti k EU na konkrétní ideologii euroskeptických stran a na základě toho zodpovědět výzkumnou otázku, kterou lze formulovat následovně: **Podléhá ideologie euroskeptických stran aktuálnímu rozpoložení veřejnosti, nebo se jedná o konstantu formující se nezávisle na možnosti oslovit „radikální“ skupinu voličů?**

Zpracování jednotlivých částí práce pak přinese odpovědi na některé partikulární otázky jako např.:

- a) Zakládají euroskeptické strany svůj prvotní příklon k měkkému či tvrdému euroskepticismu na základě okolností vzniku?
- b) Mění se pružně euroskeptické směřování strany spolu se změnou společenských nálad vůči EU?

Zpracování

Vycházet budu z výše zmíněné studie P. Taggarta a A. Szczcerbiaka, a to nejen v jejich dělení euroskepticismu, ale využiji i jejich přehled euroskeptických stran s rozdělením do příslušných směrů, což mi poslouží jako výchozí bod celé práce. Následně vyberu několik stran (ve stejném poměru měkký/tvrký euroskepticismus), které budu komparovat. Vybrané strany musí splňovat podmínku vzniku v době členství své země v EU (případně v roce, kdy byla země oficiální kandidátskou zemí) a nesmí být založené dříve než v roce 1992 (tudíž strany, které jsou již více či méně spojené s „novou“ EU).

U každé strany se zaměřím nejprve na okolnosti jejího vzniku (veřejné mínění ve vztahu k EU, počet a zaměření euroskeptických stran v zemi atp.) a poté na následný vývoj až do současnosti. Zdrojem údajů o stranách budou především jejich politické programy a vystoupení stranických představitelů. Zdrojem informací o veřejném mínění budou oficiální výzkumy Evropské komise, které jsou známé pod označením Eurobarometr, a také různé mediální výstupy.

Jelikož bude stěžejní část dat vypovídající o veřejném mínění statistického charakteru, budu i ostatní sebrané údaje kvantifikovat dle předem stanoveného klíče. Touto kvantifikační budu sledovat, zda na základě známých okolností je pravděpodobnější vznik strany inklinující k měkkému či tvrdému euroskepticismu a tuto skutečnost posléze konfrontovat se skutečností.

Po analýze všech vybraných stran vyhodnotím získané výsledky a na jejich základě rozpracuji závěry práce.

Předběžná struktura

1. Úvod do práce
 - 1.1. Vymezení pojmů
 - 1.2. Dělení euroskepticismu podle P. Taggarta a A. Szczcerbiaka

- 1.3. Použitá metodologie
2. Analýzy euroskeptických stran
 - 2.1. Zástupci měkkého euroskepticismu
 - 2.1.1. Mouvement pour la France
 - 2.1.2. Perussuomalaiset
 - 2.1.3. Bündnis Zukunft Österreich
 - 2.2. Zástupci tvrdého euroskepticismu
 - 2.2.1. UK Independence Party
 - 2.2.2. Dansk Folkeparti
 - 2.2.3. Strana svobodných občanů
 - 2.3. Shrnutí analýz
3. Závěr

Seznam literatury

a) Neperiodická

ARATO, K.; KANIOK, P. (2009). *Euroscepticism and European Integration*. Zagreb: Political Science Research Centre.

HARMSSEN, R.; SPIERING, M. (2005). *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration*. Amsterdam: Rodopi.

SZCERBIAK, A.; TAGGART, P. (2008). *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 1: Case Studies and Country Surveys*. Oxford: Oxford University Press.

SZCERBIAK, A.; TAGGART, P. (2008). *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 2: Comparative and Theoretical Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.

b) Periodická

MUDDE, C. (2011). Sussex v. North Carolina: The Comparative Study of Party-Based Euroscepticism. *Sussex European Institute*, working paper no. 121.

SITTER, N. (2001). Opposing Europe: Euro-Scepticism, Opposition and Party Competition. *Sussex European Institute*, working paper no. 56.

SØRENSEN, C. (2008). Love me, love me not... A typology of public euroscepticism. *Sussex European Institute*, working paper no. 101.

TAGGART, P.; SZCZERBIAK, A. (2000). Opposing Europe: Party Systems and Opposition to the Union, the Euro and Europeanisation. *Sussex European Institute*, working paper no. 36.

TAGGART, P.; SZCZERBIAK, A. (2001). Parties, Positions and Europe: Euroscepticism in the EU Candidate States of Central and Eastern Europe. *Sussex European Institute*, working paper no. 46.

TAGGART, P.; SZCZERBIAK, A. (2002). The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States. *Sussex European Institute*, working paper no. 51.

c) Dokumenty

BÜNDNIS ZUKUNFT ÖSTERREICH (2010). *Programm des Bündnis Zukunft Österreich*.

DANSK FOLKEPARTI (2002). *Principprogram*.

MOUVEMENT POUR LA FRANCE (2007). *100 mesures pour remettre la France en ordre*.

PERUSSUOMALAISET (2012). *Suomalaiselle parempi – Perussuomalaisten vaihtoehtobudjetti*.

STRANA SVOBODNÝCH OBČANŮ (2009). *Politický program*.

UK INDEPENDENCE PARTY (2011). *What We Stand For*.

d) Internetové zdroje

http://ec.europa.eu/public_opinion – databáze průzkumů veřejného mínění Eurobarometr.

www.efdgroupp.eu – webové stránky euroskeptické frakce EFD v Evropském parlamentu.

www.europarl.europa.eu – portál Evropského parlamentu.

Webové stránky zahrnutých politických stran

.

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	2
ÚVOD.....	3
1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA A VYMEZENÍ POJMŮ.....	5
1.1. <i>Euroskepticismus</i>	5
1.2. <i>Dělení euroskepticismu</i>	5
1.3. <i>Výzkumy veřejného mínění</i>	6
2. METODOLOGICKÉ ZPRACOVÁNÍ	7
3. ANALÝZY EUROSKEPTICKÝCH STRAN	9
3.1. <i>Zástupci měkkého euroskepticismu</i>	9
3.1.1. <i>Mouvement pour la France</i>	9
3.1.1.1. <i>Veřejné mínění o EU ve Francii</i>	10
3.1.1.2. <i>Vyhodnocení dat</i>	11
3.1.2. <i>Perussuomalaiset</i>	12
3.1.2.1. <i>Veřejné mínění o EU ve Finsku</i>	14
3.1.2.2. <i>Vyhodnocení dat</i>	15
3.1.3. <i>Bündnis Zukunft Österreich</i>	15
3.1.3.1. <i>Veřejné mínění o EU v Rakousku</i>	17
3.1.3.2. <i>Vyhodnocení dat</i>	18
3.2. <i>Zástupci tvrdého euroskepticismu</i>	18
3.2.1. <i>UK Independence Party</i>	18
3.2.1.1. <i>Veřejné mínění o EU ve Spojeném království VB a Sev. Irsku</i>	20
3.2.1.2. <i>Vyhodnocení dat</i>	20
3.2.2. <i>Dansk Folkeparti</i>	21
3.2.2.1. <i>Veřejné mínění o EU v Dánsku</i>	22
3.2.2.2. <i>Vyhodnocení dat</i>	23
3.2.3. <i>Strana svobodných občanů</i>	24
3.2.3.1. <i>Veřejné mínění o EU v České republice</i>	25
3.2.3.2. <i>Vyhodnocení dat</i>	25
4. VYHODNOCENÍ ANALÝZ EUROSKEPTICKÝCH STRAN	26
ZÁVĚR	28
SUMMARY.....	28
SEZNAM GRAFŮ	29
POUŽITÁ LITERATURA	29
SEZNAM PŘÍLOH.....	34
PŘÍLOHY.....	35

Seznam použitých zkratek

BZÖ	Bündnis Zukunft Österreich / Svaz pro budoucnost Rakouska
ČR	Česká republika
DF	Dansk Folkeparti / Dánská lidová strana
EC	European Communities / Evropská společenství
EFD	Europe of Freedom and Democracy / Evropa svobody a demokracie
EP	European Parliament / Evropský parlament
EU	European Union / Evropská unie
FDP	Freie Demokratische Partei / Svobodná demokratická strana
FPÖ	Freiheitliche Partei Österreichs / Svobodná strana Rakouska
MPF	Mouvement pour la France / Hnutí pro Francii
NATO	North Atlantic Treaty Organization / Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů
PS	Perussuomalaiset / Práví Finové
UKIP	UK Independence Party / Strana za nezávislost Spojeného království
VB	Velká Británie

Úvod

Když jsem si vybíral téma své bakalářské práce, pátral jsem hned od počátku v oblasti Evropské Unie, o kterou se dlouhodobě zajímám a její politický vývoj poměrně pečlivě sleduji. Hlavní inspiraci jsem nakonec objevil při samotném sledování plenárních zasedání Evropského parlamentu při jednotlivých vystoupeních europoslanců náležících k řadám tzv. euroskeptiků.¹

Poslední dobou nabývám čím dál většího dojmu, že v těchto vystoupeních ubývá konstruktivní kritiky na úkor vulgárního napadání institucí i představitelů Unie, které se v končeném důsledku stává spíše samoúčelnou „kritikou pro kritiku“, jež je pro mnohé odpůrce EU velmi líbivá, avšak reálně nepřináší žádné hodnoty či skutečné náměty k diskusi. Takovýto politický styl lze pak poměrně snadno zařadit mezi populistické proudy s občasnými rysy politického extrémismu.

Tím se dostávám k samotnému jádru mé práce, ve které chci zjistit, zda existuje nějaká korelace mezi postojem veřejnosti k Evropské unii a vznikem a formováním ideologie euroskeptických stran. Spojitostí mezi veřejným míněním o EU a rétorikou euroskeptických stran chci prokázat populistický charakter těchto stran, jenž by byl podstatným rysem euroskeptické ideologie², která je jinak spíše spojena se stranami identifikujícími se jako (sociálně) konzervativní či velmi liberální, a ta by tímto mohla být posunuta do kategorie ideologií, na které je potřeba nahlížet s rezervou a jistou ostražitostí. Zde je nutno také podotknout, že odpor k EU se sice považuje za jeden z rysů ultrapravicového populismu [Charvát 2007:72], ale zároveň se tento ultrapravicový populismus nespojuje s euroskepticismem jako jeho nedílná součást, proto ho nelze automaticky u daných stran předpokládat. Dále i zásluhou a počínáním euroskeptické frakce Europe of Freedom and Democracy (Evropa svobody a demokracie) na půdě Evropského parlamentu³ získává euroskepticismus čím dál výraznější pověst antisystémové ideologie.⁴ Navíc heslo této frakce – „people’s voice“ (hlas lidu) – opět evokuje spojitost s důrazem na populismus, čímž dotváří základní výčet premis, které mě k hlubší analýze kořenů euroskepticismu motivovaly.

Základní výzkumnou otázku této práce lze formulovat následujícím způsobem: Podléhá ideologie euroskeptických stran aktuálnímu rozpoložení veřejnosti, nebo se jedná o konstantu formující se nezávisle na možnosti oslovit „radikální“ skupinu voličů?

Pokud jsou mé předběžné závěry vyvozené z pozorování a vnímání projevů zástupců euroskeptických stran správné, měla by se korelace mezi veřejným míněním a euroskepticismem, resp. jeho radikálností, potvrdit. Připouštím však, že možných východisek je několik a je do jisté míry možné, že euroskeptická strana mající ve svém středu

¹ Přímé přenosy i záznamy plenárních zasedání Evropského parlamentu ze Štrasburku i z Bruselu je možné sledovat v originálním znění či se simultánním tlumočením do všech úředních jazyků Evropské unie na webových stránkách <<http://www.europarl.europa.eu/ep-live/cs/plenary>>.

² Na populismus jako takový lze nahlížet i jako na samostatnou ideologii, avšak neexistuje jednotný diskurs a někteří autoři chápou populismus jako pouhý styl politické propagandy [Charvát 2007:71].

³ Tato frakce je nejvýraznějším zastoupením euroskepticismu v kontinentálním měřítku.

⁴ Např. Roy H. Ginsberg řadí EFD ve výčtu frakcí dokonce ke krajní pravici [Ginsberg 2010:170].

schopného a výrazného rétora, může z počátku povzbudit veřejné mínění proti Evropské unii a následně se svézt na této vlně příklonem k čím dál více populistickému programu.

Základ práce se drží stanoveného projektu, od kterého jsem se však v některých místech vychýlil. Oproti původnímu záměru jsem rozšířil část o teoriích euroskepticismu, aby bylo zřejmé, proč jsem si zvolil daný teoretický koncept. Oproti původnímu záměru jsem také mírně přehodnotil strukturu práce. Obě tyto úpravy vzešly z průběhu psaní práce a věřím, že jsou pro celkový výsledek přínosné. Největší odchylkou od původního projektu je však ustoupení od kvantifikování zjištěných proměnných a zaměření se čistě na komparativní analýzu stran, neboť se tato metoda v průběhu práce ukázala být mnohem efektivnější.

V úvodní části se věnuji teoretickým základům, ze kterých vycházím a popisuji stěžejní termíny a podklady používané v mé práci. Další část je věnována představení metodologických postupů, které jsem ke svému výzkumu zvolil.

Následuje hlavní část celé práce, ve které postupně analyzuji vztah veřejného mínění k vývoji šesti stran zastupujících ve stejném poměru měkký i tvrdý euroskepticismus. V rámci těchto analýz nejprve krátce představuji historii dané strany, na což navazuji přehledem důležitých údajů a faktorů, které mohou mít vliv na vyhodnocení veřejného mínění. Následuje graf zachycující veřejné mínění o EU, který vždy stručně popisuji a poté přecházím k samotnému vyhodnocení jednotlivých dat. Po zhodnocení všech šesti stran následuje část, ve které vyvozují ze získaných poznatků závěry.

Práce končí krátkým shrnutím výzkumných výsledků.

1. Teoretická východiska a vymezení pojmů

Základní teoretickou koncepcí, z níž ve své práci vycházím, je teorie euroskepticismu od prof. Alekse Szczerbiaka⁵ a prof. Paula Taggarta⁶. Oba autoři jí představují především ve dvojici publikací *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 1: Case Studies and Country Surveys*, která představuje výzkum euroskepticismu na případových studiích stran v různých zemích EU [Szczerbiak, Taggart 2008a:1-2] a *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 2: Comparative and Theoretical Perspectives*, kde jsou poznatky z první knihy převáděny v obecná teoretická východiska [Szczerbiak, Taggart 2008b:1]. Nutno podotknout, že v obou knihách nalezneme především příspěvky od jiných autorů. Dalšími pracemi, kde se již přímo Szczerbiak s Taggartem zabývají euroskepticismem, jsou publikace vydávané pod hlavičkou *Sussex European Institute* v rámci tzv. *SEI Working Papers*.

Kromě konkrétních závěrů, které mi mohou posloužit, je z prací uvedených autorů důležité jejich dělení euroskepticismu, jenž od nich přejímám a používám taktéž ve své práci. Díky tomu mohu v iniciální fázi analýzy jednotlivých stran rozlišit základní charakter jejich euroskepticismu.

1.1. Euroskepticismus

Termín euroskepticismus je používán k vyjádření ideologie stavící se do opozice proti Evropské unii. Taková opozice nemusí být absolutní, a tak sledujeme několik dílčích postojů vůči EU: 1. Odmítání ideje evropské integrace; 2. Odpor vůči partikulárním cílům Evropské unie a snaze místy spojit nespojitelné; 3. Kritika EU pro svou přílišnou exkluzivitu a opomíjení např. chudých regionů [Taggart 1998:366]. Takto vymezuje euroskepticismus Paul Taggart ve svém již poněkud starším článku, avšak obecně vzato je tato definice stále platná. V této práci je euroskepticismus vnímán především jako zastřešující pojem pro určitou kritiku EU, kterážto je politickým tématem dané strany či jedince.

Euroskepticismus jednotlivých aktérů je potom rozlišován v rovině dvojího dělení, aby bylo možné vymezit základní charakter jejich opozice vůči Unii.

1.2. Dělení euroskepticismu

Jak již bylo uvedeno výše, vycházím z dělení Alekse Szczerbiaka a Paula Taggarta, kteří euroskepticismus, respektive euroskeptické strany, dělí na *hard* a *soft* [Szczerbiak, Taggart 2000:6]. Pokud ve své práci referuji k tomuto rozdělení, používám jak původních anglických pojmů, tak českých ekvivalentů *tvrdý* a *měkký euroskepticismus*.

Tvrдый euroskepticismus označuje takový názorový proud, který se staví do silné opozice vůči EU a prosazuje vystoupení z Unie, případně neguje myšlenku evropské integrace jako celek [Szczerbiak, Taggart 2008a:7]. Mezi tvrdě euroskeptické strany jsou pochopitelně řazeny také ty, jejichž politika stojí čistě na odporu vůči Evropské unii.

⁵ Profesor politologie a současných evropských studií na universitě v Sussexu.

⁶ Profesor politologie na universitě v Sussexu.

Měkký euroskepticismus není z principu vyhraněn vůči EU a evropské integraci, ale vystupuje proti jedné či více oblastem evropské politiky nebo zdůrazňuje přednost národních zájmů před politikami EU, čímž odmítá také případnou federativní podobu Evropské unie [Szczerbiak, Taggart 2008a:8].

Toto dělení nepřejímám jen proto, že ho osobně považuji za velmi vhodné jako výchozí rozdělení stran do své práce, ale i proto, že je do značné míry obecně přijímané i jinými autory, a to i přes fakt, že toto rozdělení bylo vůbec první [Arató, Kaniok 2009:160]. Podíváme-li se stručně na vývoj kategorizování a dělení euroskepticismu, nalezneme jako první reakci na Szczerbiakovo a Taggartovo dělení typologii euroskepticismu podle Petra Kopeckého a Case Muddeho. Ti kritizují především koncepci soft euroskepticismu a také otázku vystoupení z EU jako jeden ze stěžejních štěpných bodů. Kritizována byla i někdy nejasná hranice mezi hard a soft euroskepticismem. Podstatné však je, že se jejich kritika vztahovala k původní Szczerbiakově a Taggartově definici z roku 2000 [Arató, Kaniok 2009:160-162]. Jako odezva byla poté typologie obou původních autorů přepracována [Szczerbiak, Taggart 2003:12] a vyvinula se do podoby, v jaké je popsána výše. Další dělení euroskepticismu již většinou z této upravené typologie vycházely a jejich autoři je modifikovali pro své potřeby.

Příkladem mohou sloužit typologie euroskepticismu Contiho a Verzichelliho či Riishøje. Nicoló Conti a Luca Verzichelli se zabývali případovou studií italských stran, přičemž Szczerbiakovou a Taggartovu typologii rozšířili o zahrnutí pozitivních faktorů a zavedení kategorie neutrálního postoje [Conti, Verzichelli 2002:17-20]. Toto dělení je sice poměrně populární, ale pro účely mé práce mi více vyhovuje původní dělení bez zahrnutí oněch pozitivních faktorů a neutrální kategorie, neboť pro základní předobraz euroskeptických stran je potřebuji jasně vymezit na jednu či druhou stranu a celkově se zabývám spíše oním negativismem spojeným s EU. Søren Riishøj se sice pouhého negativního pohledu drží, avšak typologii rozpracovává do několika kategorií podle kořenů euroskepticismu [Riishøj 2010:14-15]. Takové obšírné zařazení také nepovažuji za vyhovující mé práci, neboť jejím meritem není zkoumání euroskepticismu jako takového, nýbrž jeho propojení s veřejným míněním a tendencemi k populismu.

1.3. Výzkumy veřejného mínění

Nedílnou a velmi podstatnou součástí mé práce jsou také výzkumy veřejného mínění. K nim využívám především série průzkumů veřejného mínění Eurobarometr⁷, které spadají pod sekci Analýz veřejného mínění Evropské komise. Tyto průzkumy volím proto, aby byly výsledky průzkumů veřejného mínění o EU v jednotlivých zemích vůči sobě relevantní. Při využití národních průzkumů by mohlo dojít k velkým výkyvům statistického vzorku a dalších faktorů, což by ve výsledku mohlo zkreslit závěry práce.

⁷ Anglicky Eurobarometer; série výzkumů započala již roku 1973. Vychází ve verzi Standardní Eurobarometr s opakujícími se okruhy otázek při průzkumech vždy ve dvou tzv. vlnách – na jaře a na podzim. Další verzí je Bleskový Eurobarometr, což jsou ad hoc telefonické průzkumy [Eurobarometr 2013].

2. Metodologické zpracování

Abych mohl odpovědět na vytyčenou výzkumnou otázku, volím komparativní analýzu celkem šesti euroskeptických stran. Na základě zvolené typologie vybírám tři zástupce z řad tvrdého euroskepticismu a tři zástupce euroskepticismu měkkého. U vybraných stran poté sleduji a analyzuji euroskeptické prvky jejich programů, které dávám do vztahu s výzkumy veřejného mínění o Evropské unii, abych získal obrázek o tom, zda v tomto vztahu existuje přímá úměrnost a zda se vzrůstajícím odporem veřejnosti k EU stoupá i „tvrdost“ euroskepticismu daných stran. Vzájemným porovnáním těchto šesti pozorování poté vyvozují a vyhodnocují výzkumné závěry.

Výběr výzkumného vzorku stran podléhá dalším specifickým kritériím, než je jen kategorie euroskepticismu. Vybrané strany musí splňovat podmínku vzniku v době členství své země v EU a nesmí být založené dříve než v roce 1992, neboť tím je zajištěno, že jde o strany, které jsou již více či méně spojené s „novou“ Unií⁸. Posledním pravidlem je omezení zastoupení každé členské země pouze jednou, čili do výzkumu nezahrnuji dvě a více stran z jedné země, a to i v případě, pokud by existoval evropský stát s více významnými euroskeptickými aktéry.

Nutno také podotknout, že v obou kategoriích zařazuji jak starší a zavedenější strany, tak strany vzniklé relativně nedávno. Tento aspekt může přinést zajímavý vhled na to, zda např. neexistuje větší propojení mezi veřejným míněním a euroskeptickými stranami až v současnosti, což by mohlo indikovat určitou „módní vlnu“.

Data do grafů o veřejném mínění o Evropské Unii čerpám pro každý rok vždy z podzimních Eurobarometrů. Sledované období výzkumů nikdy nevybočuje z datové řady mezi lety 1992 a 2009. Začátek grafu může být v některých případech nastaven na pozdější datum, což je u těchto případů vždy popsáno a zdůvodněno. Zvolený datový rozsah slouží opět ke zvýšení relevance dat a možnosti čerpání sjednocených údajů, což se týká nejen výzkumů samotných, ale i vybraných stran.

V případě výzkumů jde o přítomnost jedné totožné otázky v každém z vybraných výzkumů. Data jsou čerpána z odpovědí na dotaz: „Myslíte si, že členství vaší země v Evropském společenství/Evropské unii je...“ Respondentům byly nabízeny odpovědi „Dobrá věc“, „Špatná věc“, „Těžko říct“ a „Nevím“. Grafy zachycují pouze oba jednoznačné póly, a to pod označením *pozitivní* (odpověď „Dobrá věc“) a *negativní* (odpověď „Špatná věc“). Tato otázka vyhovuje nejvíce potřebám této práce. Ještě vhodnější dotaz směřující přímo na spokojenost s Evropskou unií začal být v rámci výzkumů Eurobarometr pokládán až roku 2010, což je také důvodem, proč výzkumy analyzuji pouze do roku předešlého – díky rozdílným dotazům by nebyla zajištěna plná konzistence se získanými hodnotami z předchozích let.

⁸ 7. února 1992 byla v Maastrichtu podepsána smlouva o Evropské unii, která dokončila přerod z původních Evropských společenství do podoby Evropské unie tak, jak jí známe nyní. Smlouva vstoupila v platnost 1. listopadu 1993, ale jako stěžejní datum pro svou práci přejímám den podpisu, kterým lze vytyčit určitý společenský mezník mezi EC a EU.

V případě samotných stran má zakončení rokem 2009 také svůj důvod. Většina z nich aktualizuje své programy u příležitosti národních voleb, a tudíž jen málokterá strana nabízí materiály platné k letošnímu či loňskému roku. Díky zakončení rokem 2009 je možné takto analyzovat strany a přitom vycházet skutečně z programů, které jsou ve srovnání s daty veřejného mínění aktuální. Pokud má nějaká strana zveřejněný program z posledních měsíců, taktéž to z hlediska relevance výzkumu nevadí, neboť se předpokládá, že reakce strany na určité veřejné mínění přichází zpětně, tudíž poměr k datům z Eurobarometru 2009 je pro účely mé práce zcela dostačující.

3. Analýzy euroskeptických stran

V analýzách se nejprve soustředím na představitele měkkého euroskepticismu. Pořadí stran je vždy od nejdříve založené strany po nejnovější.

3.1. Zástupci měkkého euroskepticismu

Výzkumný vzorek politických stran z kategorie soft euroskepticismu tvoří zástupci Francie, Finska a Rakouska. V prvních dvou případech jde o strany vzniklé v polovině 90. let, v případě Rakouska jde o poměrně novou stranu, jež vznikla teprve před osmi lety. U zástupce Francie je kategorizování mezi měkké euroskeptiky poněkud složitější, což je více rozebráno v příslušné podkapitole.

3.1.1. Mouvement pour la France

Mouvement pour la France (MPF, Hnutí pro Francii) je francouzská euroskeptická strana, kterou 20. listopadu 1994 založil Philippe de Villiers⁹, jenž stojí v čele strany i dnes. MPF má po jednom zástupci v obou komorách národního parlamentu a 10 členů regionálních rad. V evropském parlamentu má jediné křeslo, které si drží leader strany. Je členem frakce Europe of Freedom and Democracy, což by samo o sobě mohlo indikovat příklon spíše k tvrdšímu euroskepticismu, avšak pravdou zůstává, že členem této frakce jsou všechny strany obsažené v mé práci, s výjimkou rakouské BZÖ, jejíž jediný europoslanec není v žádné frakci, a českých Svobodných, kteří nemají žádného zvoleného europoslance. Je to dáno tím, že na půdě Evropského parlamentu neexistuje žádná alternativní platforma, která by se hlásila k euroskepticismu a zároveň se vymezovala vůči EFD.

Výše zmíněná obtížnost zařazení MPF k hard či soft euroskepticismu tkví v něčem jiném. Szczerbiak s Taggartem toto hnutí řadí, stejně jako já, mezi měkké euroskeptiky [Taggart, Szczerbiak 2002:10]. Odlišný pohled na věc má ale prof. Gérard Grunberg¹⁰, který do knihy zmíněné dvojice autorů přispěl kapitolou věnující se euroskeptickým stranám ve Francii. V ní řadí MPF mezi tvrdé euroskeptiky a zdůvodňuje to jednak obecně jeho odmítavým postojem vůči EU ve stavu po Maastrichtské smlouvě [Grunberg 2008:43] a dále i konkrétní větou z tehdejšího programu (1994) MPF: „MPF se zasadí o volně spolupracující Evropu, která se rezolutně postaví zády k federalismu. Náš lid, náš národ si zachová frank, symbol naší suverenity a svobody, odmítaje utopii jednotné měny.“¹¹ [Grunberg 2008:45]. Zde vidím mezeru v Grunbergově argumentaci, neboť z uvedené citace jasně vyplývá, že se MPF nevyhraňuje proti evropské integraci či Evropské unii jako takové a že zůstává otevřené myšlence vzájemné evropské spolupráce, přičemž požaduje zachování větší suverenity pro jednotlivé země a vyžaduje spíše volný svazek členských států. Z tohoto hlediska lze, dle

⁹ Narodil se 25. 3. 1949, původně člen Unie pro francouzskou demokracii (Unie pro francouzskou demokracii). Počátkem 90. let se ostře vymezoval proti Maastrichtské smlouvě, čímž dosáhl určité popularity a stal se jednou z nejznámějších osobností francouzské pravice [DeClair 1999:97-98]. Následně založil vlastní stranu, za kterou má od roku 1994 europoslanecký mandát.

¹⁰ Emeritní profesor pařížského institutu politických studií Sciences Po.

¹¹ V odkazované kapitole uvedeno v následujícím anglickém znění: „The MPF will work toward a freely cooperative Europe resolutely turning its back on federalism. Our people, our nation will keep the franc, symbol of our sovereignty and our freedom, rejecting the utopia of the single currency.“

definic popsaných výše, Hnutí pro Francii zařadit mezi měkké euroskeptiky, k čemuž se já osobně přikláním. Je ovšem nezbytné dodat, že díky uvedenému příkladu můžeme MPF vnímat v době jeho vzniku na radikálnějším pólu mezi soft euroskeptiky.

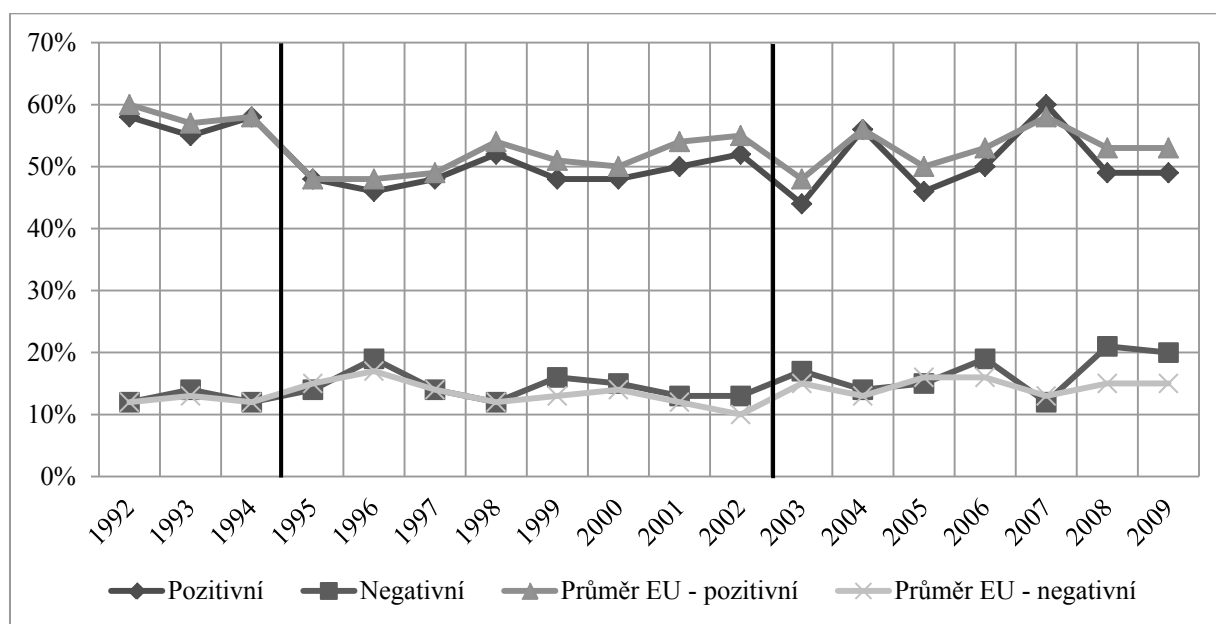
V současnosti se program strany nese v podobném duchu. Je z něj cítit silná kritika EU, avšak stále v rámci jejího zachování, namísto kterého je prosazována spíše rozsáhlá transformace. Zajímavé může být, že je akcentován především volný svazek států v rámci EU a řízení Unie vycházející z lidu, nikoliv z politicky nominovaných evropských komisařů [de Villiers 2007:21], přičemž v rámci tohoto již není prosazováno vystoupení z eurozóny. Vezmeme-li v potaz, že hlasy proti euru se z MPF objevovali pouze v době, kdy bylo euro teprve připravováno a zaváděno, můžeme to brát jako další důkaz sounáležitosti spíše s měkkým euroskepticismem, neboť návrat k franku by nyní mohl být interpretován jako příliš radikální krok, jehož dopad nemusí být jednoznačně kladný a mohl by tedy znamenat především prvoplánový vzdor vůči evropské integraci. Občas se hnutí s tímto tématem spíše připomene, ale snaží se ve vzdoru proti euru hledat jiná řešení, než požadovat jeho úplné zrušení [Mouvement pour la France 2012:5]. Dalšími signifikantními prvky v části programu věnované Evropské unii jsou odmítavý postoj vůči přijetí Turecka do EU [de Villiers 2007:21], požadavek suverenity národního práva nad evropským, omezení imigrace a zrušení evropské zahraniční politiky, která by tak byla zcela v režii jednotlivých států [Mouvement pour la France 2008:6-8].

Základních premis pro projekce veřejného mínění je tedy hned několik. V první řadě můžeme vzít fakt, že strana vznikala v bouřlivé době podpisu Maastrichtské smlouvy, což bylo veřejností velmi vnímané téma [DeClaire 1999:96]. Zakladatel a předseda strany Philippe de Villiers se v té době stal velmi populárním, a tak i když po podpisu Maastrichtské smlouvy vzniklo několik euroskeptických stran [Grunberg 2008:41], mohl této popularity využít k tomu, aby nemusel program tolik podřizovat voličům ve snaze zalíbit se a dostat se do popředí zájmu. Rok 2002 přinesl drtivou volební porážku¹² všech euroskeptických subjektů [Grunberg 2008:46], pročež v této době můžeme předpokládat možnou potřebu přehodnotit stranické programy a posunout se více k momentálnímu rozpoložení voličů. Současné programové hodnoty strany byly popsány výše. Z nich je patrné, že strana zůstala u měkkého euroskepticismu, jehož radikální podoba byla již poněkud otupena, i když stále zcela jistě vybočuje z řady mnohem mírnějších soft euroskeptických stran.

3.1.1.1. Veřejné mínění o EU ve Francii

Grafy francouzského veřejného mínění o EU graficky rozdělují mezi tři časové úseky oddělené výraznější čarou. Tím prvním je rozpětí let 1992-1994, tedy období před vznikem strany počínaje ratifikací Maastrichtské smlouvy. Navazující období zahrnuje roky 1995-2002, tedy dobu po vzniku strany až do osudných voleb, které byly výše zmíněny. Poslední časový úsek počíná letopočtem 2003 a končí Eurobarometrem 2009. Tabulka s vypsáními procentními hodnotami pro jednotlivé roky je uvedena v příloze č. 1.

¹² MPF se ziskem pouhých 0,8 % hlasů, což bylo proměněno v jediný mandát díky tomu, kterak je francouzský volební systém nastaven, což v tomto případě nahrává tradičně silné pozici hnutí v departementu Vendée. Dodnes jsou parlamentní volby 2002 jejich nejslabším volebním výsledkem.

Graf č. 1: Veřejné mínění o EU ve Francii v letech 1992-2009

Zdroj: Standard Eurobarometer (autumn) 38-72

Z grafu je patrné, že po celou dobu sledovaného období nezaznamenáváme ve Francii žádný výraznější trend. V době formování MPF byla dokonce veřejnost v porovnání se zbytkem období Evropské unii nakloněná nejvíce.¹³ V průběhu celého mezidobí vytyčeném vznikem strany a nejhorším volebním výsledkem z roku 2002 vidíme poměrně konstantní mínění, které se jednak neodchyluje od evropského průměru a navíc ani není nijak anti-evropské. Po těchto volbách nabírá křivka grafu poněkud turbulentní vývoj, kdy propady sympatií vůči EU střídá jejich nárůst. Důležitým prvkem ovšem může být křivka negativních postojů, která má mnohem konstantnější tendenci, jež směřuje směrem vzhůru. V závěru grafu je míra negativního mínění o EU o pět procentních bodů vyšší, než je evropský průměr.

3.1.1.2. Vyhodnocení dat

Vezmeme-li v potaz určitou „popularitu“ EU ve Francii počátkem 90. let, musíme pro vznik několika euroskeptických stran v této době hledat příčiny jinde než ve vztahu s tímto veřejným míněním. Odpovědí je Maastrichtská smlouva, která se až takové popularitě netěšila (viz graf v příloze č. 2) a o níž bylo ve Francii rozhodováno referendem¹⁴, což z ní dělalo významné politické téma. Referendum nakonec skončilo velmi těsným výsledkem ve prospěch ratifikace smlouvy, když se kladně vyjádřilo 51 % voličů, zatímco 48,95 % bylo proti při 69,8% účasti [Criddle 1993:228]. V kontextu s Mouvement pour la France je pak

¹³ Rok 2004 sice přinesl větší procentní zastoupení pozitivního pohledu na EU, ale vyšší procento zaznamenáváme i mezi negativními reakcemi, tudíž z celkového hlediska vychází tento rok mírně negativněji vůči letům 1992-1994.

¹⁴ Referendum k Maastrichtské smlouvě se konalo pouze v Dánsku, Francii a Irsku, přičemž dánské odmítnutí a francouzské „petit oui“ (malé ano) bylo znamením, že se období celoevropské shody na dalším vývoji integrace blíží ke konci [Harmsen, Spiering 2004:25].

příznačné, že za těchto okolností vznikla a etablovala se strana, jejíž euroskepticismus spočíval především v odmítání Maastrichtské smlouvy.

Následné období relativní vyrovnanosti veřejného mínění nás může vést k pravděpodobným příčinám propadu preferencí euroskeptických stran a spolu s nimi i samotného Hnutí pro Francii. Poté, co význam tématu „Maastrichtská smlouva“ pominul, nepotýkala se Francie s žádnou další podobnou záležitostí a veřejné mínění o EU taktéž vyznívalo spíše pozitivně. To je situace, která na jednu stranu nenutí euroskeptické strany nijak přehodnocovat své názory, avšak při absenci jiných silných témat či při přílišném akcentování euroskepticismu jakožto volebního tématu, mohou přijít voličské ztráty, k čemuž také roku 2002 došlo.

V posledním vymezeném období zaznamenáváme velké výkyvy. Podstatným faktorem také je, že se v této době objevují další dvě výrazná témata. Hned po volbách 2002 čím dál více společností prostupuje otázka chystaného rozšíření EU¹⁵, ke kterému se Francouzi staví nejnegativněji z celé Unie (viz graf v příloze č. 3) [Evropská komise 2003:77], což znovu otevírá prostor euroskeptickým stranám a zejména pak těm, které se staví proti některým dílčím aspektům EU. Přidruženým faktorem je také odmítnutí Smlouvy o Ústavě pro Evropu (dále jen „evropská ústava“), která v roce 2005 neprošla francouzským referendem¹⁶. Ve zbytku období již sledujeme dopady celosvětové ekonomické krize následované evropskou dluhovou krizí. Z hlediska vývoje euroskeptických stran je pak důležitá především stoupající křivka negativních ohlasů na Evropskou unii. Přítomnost nových „protievropských“ témat přináší těmto stranám novou možnost oslovit voliče, přičemž silící negativní ohlasy umožňují uspět s konstruktivní kritikou Unie. Dle mého názoru toho zkoumané hnutí poměrně obstojně využilo. Jak již bylo zmíněno, přestalo se tvrdě vymezovat vůči euru a zároveň v kontextu s odporem vůči velkému rozšíření o východní země přišlo s novými tématy imigrace a stavění se proti dalšímu rozšiřování především o Turecko. Sympatickým krokem, jehož kořeny můžeme hledat v jinak relativně solidní oblibě EU ve Francii, je pak prezentování možných řešení¹⁷ a nejen pouhé negování problematických oblastí¹⁸, které by za daných podmínek jen těžko přineslo hlasy voličů, kteří ze své podstaty nejsou zaměřeni vůči EU jako celku.

3.1.2. Perussuomalaiset

Perussuomalaiset (PS, Praví Finové) je finská euroskeptická strana založená 5. listopadu 1995, tedy necelý rok po vstupu Finska do Evropské unie¹⁹. V současnosti má 39 zástupců v národním parlamentu, což z ní činí třetí nejvíce zastoupenou stranu a největší

¹⁵ Páté a dosud největší rozšíření EU z 1. května 2004. V rámci tohoto rozšíření bylo do Evropské unie přijato celkem 10 nových členů především z bývalého východního bloku.

¹⁶ Referendum se konalo 29. května 2005 s výsledkem 45,32 % voličů pro, 54, 68 % proti. Účast: 69,34 %.

¹⁷ Např. v problematice tureckého přístupu navrhuje MPF formu určitého nadstandardního partnerství mezi EU, Tureckem a dalšími středomořskými státy [de Villiers 2007:21].

¹⁸ Tento aspekt je zároveň dalším vodítkem k jednoznačnému zařazení MPF mezi měkké euroskeptiky, neboť u druhého tábora se poměrně často setkáváme s prvoplánovou negací všeho spojeného s Evropskou unií.

¹⁹ To se odehrálo v rámci čtvrtého rozšíření Evropské unie 1. ledna 1995. Dalšími přistupujícími zeměmi byly Rakousko a Švédsko.

opoziční sílu. Dále má jednoho europoslance a 1195 obecních zastupitelů. V Evropském parlamentu je členem frakce Europe of Freedom and Democracy.

Strana je řazena mezi měkké euroskeptiky a díky svým kořenům v zaniklé Suomen maaseudun puolue (Finská strana venkova) je taktéž považována za populistickou, byť o poznání méně, než její předchůdkyně [Raunio 2008:171]. Strana se programově profiluje podobně jako Hnutí pro Francii zkoumané v předchozí části. Také se staví proti přijetí Turecka do EU, také prosazuje volné spojení evropských států²⁰ a také odmítá evropské smlouvy, které posunují Unii blíže k federativnímu uspořádání [Perussuomalaiset 2011a:3]. Zvláštní pozornost zaslouží jejich postoj k euru, který je zajímavý především rétorikou v této oblasti. V programu pro evropské volby 2009 hovoří Praví Finové o tom, že nastupující dluhová krize je zkouškou pro euro, kteréžto doposud přinášelo relativní finanční stabilitu, byť za cenu ztráty vlastní měnové politiky a prohlubování potíží domácího exportního průmyslu [Perussuomalaiset 2009b:8]. Tímto se strana sice pomyslně otírá o určitou nacionalistickou strunu, ale zároveň vystupuje vůči euru velmi smířlivě. Následně přichází posun, kdy v programu pro parlamentní volby 2011 strana kritizuje celý koncept evropských dotací a následně přechází v kritiku Evropské měnové unie, ale nikoliv eura jako takového [Perussuomalaiset 2011b:35-36], čímž chce nejspíš zdůraznit problematičnost finančního zachraňování států, které se ocitly v pasti dluhové krize. Na toto se dá nahlížet ještě druhým pohledem, kdy za touto poněkud netradiční rétorikou můžeme vidět snahu příliš nevybočovat z řady a držet určitou názorovou linii, která je dle prof. Tapia Raunia²¹ pro Finsko typická [Raunio 2008:169]. Motivem může být například vzrůstající význam na domácí politické scéně a snaha plně se etablovat mezi špičkami domácí politiky.

Podíváme-li se do starších volebních programů PS, můžeme dojít ke zjištění, že se jejich programová část zabývající se EU časem posunula k mnohem komplexnějším formulacím a sofistikovanějším stanoviskům. Program pro evropské volby 1999 hovořil o upřednostnění vzájemné spolupráce skandinávských států před EU či brojil proti tomu, aby ze stávající podoby EU měly největší prospěch (dle mínění PS) nadnárodní korporace a evropští úředníci. Tyto body byly ještě následované požadavky na důsledné ctění principů demokracie či řešení problémů s nezaměstnaností [Perussuomalaiset 1999a]. Zvláště poslední bod, který je svým duchem v rozporu s hájením národní suverenity, může působit poněkud zvláště a budí dojem programu nastaveného více populistickým směrem.

Mezi významné základní premisy pro analýzu veřejného mínění o EU ve vztahu k formování ideologie strany Perussuomalaiset patří tradiční finské státocentrické založení a podprůměrná podpora vstupu země do EU [Raunio 2008:168], čímž je dán vhodný základ pro vznik silně euroskeptické strany. Na druhé straně stojí důležitý prvek finské politické kultury, kterým je jistá konsenzuální tradice v zahraniční politice, díky které je obtížné dosáhnout výraznějšího postavení v rámci politických elit spolu s udržení si radikálnějších názorů na zahraniční politiku [Raunio 2008:177]. To jsou základní východiska pro období

²⁰ Praví Finové konkrétně navrhuji model, ve kterém bude EU sloužit především jako jednotný ekonomický prostor a zóna volného obchodu.

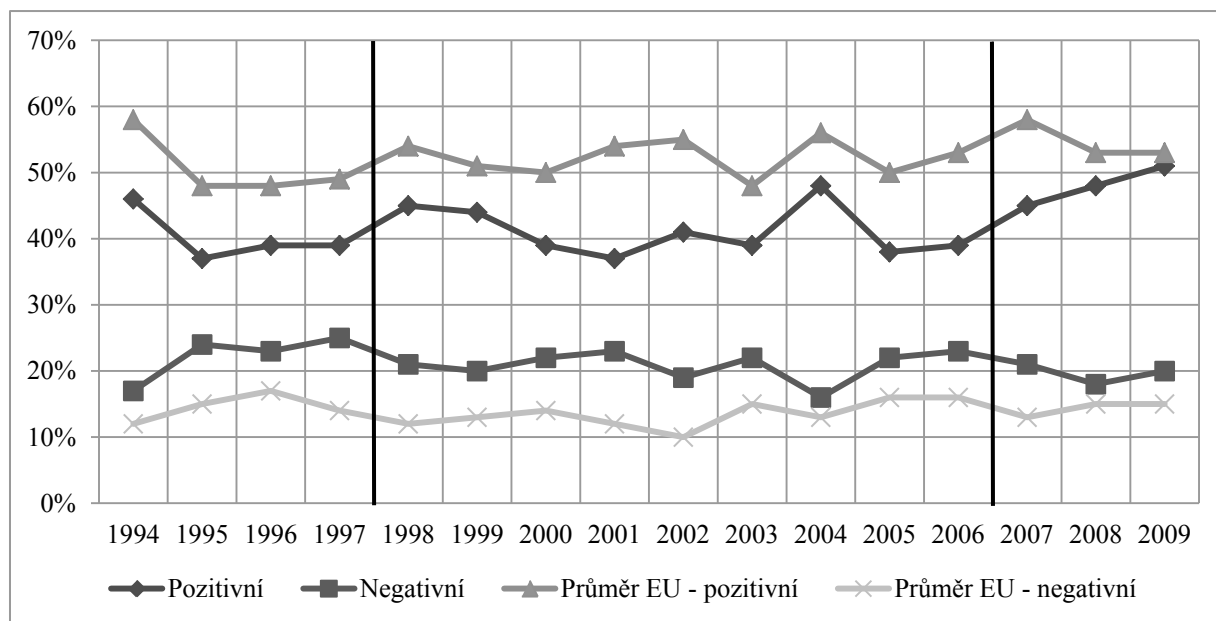
²¹ Profesor politologie na universitě v Tampere.

formování strany. Z hlediska dalšího vývoje jsou významnější spíše samotné úspěchy v rámci domácí politiky, a to právě díky již popsaným specifickým finské politické kultury. Nesmíme však opomenout ani značný odpor veřejnosti vůči evropské ústavě. Tu, dle průzkumu z roku 2003, výslovně odmítalo 33 % dotázaných, což je spolu s Dánskem zdaleka nejvíce v celé EU [Evropská komise 2004:89]. Kompletní výsledky výzkumu názorů na evropskou ústavu lze nalézt v příloze č. 4.

3.1.2.1. Veřejné mínění o EU ve Finsku

Grafy finského veřejného mínění o EU graficky rozdělují opět mezi tři dílčí časové úseky, přičemž prvním letopočtem je v tomto případě až rok 1994²², kdy Finsko podepsalo smlouvu o přistoupení k EU a kdy se v zemi také konalo referendum²³ potvrzující tento krok. Iniciálním úsekem je období 1994-1997, které tudíž končí v roce, kdy se do čela strany dostal její současný předseda Timo Soini²⁴, což můžeme považovat za vrchol počátečního vývoje strany. Další časové období stanovují mezi roky 1998-2006, kdy strana čekala na první výraznější úspěch v parlamentních volbách.²⁵ Poslední časový úsek začíná následujícím rokem 2007 a končí Eurobarometrem 2009, přičemž je nutné mít na vědomí, že toto období nasměrovalo stranu k nečekanému volebnímu úspěchu v roce 2011²⁶. Tabulku s vypsanými procentními hodnotami pro jednotlivé roky je v příloze č. 5.

Graf č. 2: Veřejné mínění o EU ve Finsku v letech 1994-2009

Zdroj: Standard Eurobarometer (autumn) 42-72

²² Údaj pro rok 1994, kdy Finsko ještě nebylo členem EU, je čerpaný taktéž z Eurobarometru, neboť v roce 1994 byly stejné výzkumné otázky pokládány i kandidátským zemím, které měly za rok Unii rozšířit.

²³ Referendum se uskutečnilo 16. října 1994, přičemž 56,9 % voličů bylo pro a 43,1 % proti. Celková účast dosáhla 70,8 % oprávněných voličů [Nohlen, Stöver 2010:613].

²⁴ Narodil se 30. května 1962, vystudovaný politolog a bývalý předseda Finské strany venkova. Obecně je známý jako jeden z největších kritiků současné finanční politiky Evropské unie.

²⁵ V roce 2007 se takového relativního úspěchu dočkala po zisku 4,05 % hlasů, které proměnila v 5 mandátů.

²⁶ Zisk 19,05 % hlasů, 39 mandátů a již zmíněná pozice nejsilnější opoziční strany.

Z grafu jednoznačně vyplývá, že Finové se staví ke členství v EU velmi rezervovaně. Pozitivní názory na EU byly dlouhou dobu výrazně pod evropským průměrem, který sice v posledních letech vyrovnávají, ale negativní ohlasy stále průměr převyšují. Z dlouhodobého hlediska lze říci, že se kladný názor na EU pohybuje těsně pod 50 % občanů, zatímco negativní názor má dlouhodobě kolem 20 % respondentů. Zdánlivý trend vzestupu „popularity“ EU zjevně po roce 2007 zvrátila nastupující evropská krize.

3.1.2.2. Vyhodnocení dat

Získaná data by jako celek mohla indikovat velmi vhodné prostředí pro etablování tvrdě euroskeptické strany, což se ale ve skutečnosti nestalo. Příčinu hledejme v již zmíněné specifické politické kultuře a lokálním zvyklostem, k čemuž lze dodat, že finský politický systém je často považovaný nejen za konsenzuální, ale i elitářský [Raunio 2008:177]. I tak ale Praví Finové začínali jako strana, jež je velmi populistická a své protievropské výroky formuluje poměrně jednoduše a prvoplánově. V tomto se pravděpodobně odráží silně negativní postoj vůči EU mezi finskými občany v době formování této strany.

Po roce 1997 v celém vytyčeném mezidobí náklonnost vůči EU pozvolna stoupá, zatímco negativní názory klesají. Sledovaná strana v této době volebně výrazně neuspěla, což spolu s měnícím se postojem veřejnosti k EU mohlo způsobit nucený ústup od populistického pojetí protievropské politiky. Důležité to může být z hlediska současnosti – souhra několika faktorů posunula stranu k velmi smysluplnému programovému pojetí Evropské unie a celkové profilaci jakožto strany, která se nesnaží jít ve stopách Finské strany venkova a vést primárně populistickou politiku.

Pro poslední období jsou již mnohem podstatnější vedlejší faktory. Strana, částečně jistě i v důsledku svého předchozího vývoje a částečně díky debatám nad nakonec nepřijatou evropskou ústavou, obdržela větší počet mandátů v parlamentu, což bylo následováno nástupem evropské krize, která otevřela dveře zpopularizování jejich protievropského programu, který v danou chvíli byl již postaven na konstruktivních argumentech a řešeních. V důsledku těchto událostí dosáhla strana Perussuomalaiset svého dnešního významu. Domnívám se, že hlavními determinujícími faktory, které se projeví na ideologickém vývoji strany, jsou finská politická kultura a nástup evropské dluhové krize. Veřejné mínění jako takové je spíše druhotným faktorem, a to i přes to, že samo o sobě může poskytovat poměrně dobré podmínky pro úspěšnou existenci euroskeptické strany.

3.1.3. Bündnis Zukunft Österreich

Bündnis Zukunft Österreich (BZÖ, Svaz pro budoucnost Rakouska) je rakouská euroskeptická strana založená 3. listopadu 2005 Jörgem Haiderem²⁷ po odštěpení se od liberální Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ, Svobodná strana Rakouska), kterou právě Haider v dobách svého předsednictví (1986-2000) vedl více populistickým a euroskeptickým

²⁷ 26. ledna 1950-11. října 2008, kontroverzní politik, ideologicky orientovaný na prvky liberalismu a nacionalismu, od roku 1999 až do své smrti byl guvernérem Korutan.

směrem²⁸ [Fallend 2008:210]. V současnosti má 13 poslanců v Národní radě (dolní komora), ale žádné zástupce ve Federální radě (horní komora). V Evropském parlamentu zastupuje BZÖ jeden europoslanec, který není zařazen v žádné parlamentní frakci.

Stranu řadíme k měkkým euroskeptikům, neboť ve svých začátcích dokonce téma Evropské unie příliš výrazně neakcentovala. Za předsednictví Jörga Haidera (2005-2006 a 2008) i Petera Westenthalera (2006-2008) bylo toto téma pojímáno velmi vágně a obecně v podobě proklamací o zachování kulturní identity či bezpečném domovu s menší migrací.²⁹ Díky tomu svou euroskeptickou pověst získávala spíše přes osobu samotného Jörga Haidera a také z historického odkazu na euroskepticismus v FPÖ. Obrat nastává až v poslední době, kdy se do čela strany dostal Josef Bucher. Bucher vede stranu více k liberalismu ve snaze být rakouskou obdobou německé Freie Demokratische Partei (FDP, Svobodná demokratická strana), avšak s tím, že s některými jejich politikami nesouhlasí [Die Presse 2009]. To se právě dotýká i problematiky Evropské unie, neboť FDP se profiluje spíše jako proevropská strana [Freie Demokratische Partei 2012:95-96]. BZÖ také deklaruje svou proevropskost, ale s tím, že se neztotožňuje s nynějším směřováním evropské integrace [Bündnis Zukunft Österreich 2010:12]. V tomto duchu je evropská politika již významnou součástí programu strany, ve kterém kritizuje současnou podobu Evropské unie a prosazuje sjednocenou Evropu s třemi různými stupni integrace, do kterých by se jednotlivé státy individuálně zapojovaly [Bündnis Zukunft Österreich 2010:12]. Stejně jako předchozí strany, i BZÖ odmítá vstup Turecka do EU, avšak přichází se svou koncepcí také v mnoha jiných oblastech, jako je např. energetická bezpečnost [Bündnis Zukunft Österreich 2010:13].

Za samostatnou zmínku stojí postoj strany k eurozóně, který představuje zřejmě nejradikálnější protievropskou část programu. BZÖ se vyhraňuje proti Evropě ovládané bankami a koncerny, požaduje vystoupení Rakouska z eurozóny a pro možnou budoucnost jednotné měny navrhuje cestu rozdělení na dvojí měnu – „severní euro“ pro ekonomicky silné státy a „jižní euro“ pro státy, které se momentálně nacházejí v potížích [Bündnis Zukunft Österreich 2010:13-14].

Celkově vzato, dostává se téma Evropské unie do popředí politiky této strany, přičemž je pojato možná nejkompexněji ze všech sledovaných zástupců soft euroskepticismu, neboť evropská programová část rozpracovává mnoho dílčích oblastí, u kterých přichází i s konkrétními řešeními. Z toho lze vyvodit, že strana nepodléhá krátkozrakému populismu a hlásání libivých, avšak prázdných hesel. To si můžeme vzít jako jedno ze základních východisek pro analýzu vztahu k veřejnému mínění o EU. Další důležitou premisou je osoba Jörga Haidera, který byl zdaleka nejvýraznější osobou strany a měl na její ideologické směřování velký vliv. Důležitým faktorem, který je potřeba vzít pro analýzy v potaz, je větší zájem Rakušanů o dění v EU proti průměrnému zájmu v ostatních zemích [Evropská komise 2002:11], díky čemuž můžeme předpokládat vyšší citlivost vůči velkým tématům v rámci Unie. Kompletní statistika zájmu o dění v EU je prezentována v příloze č. 6.

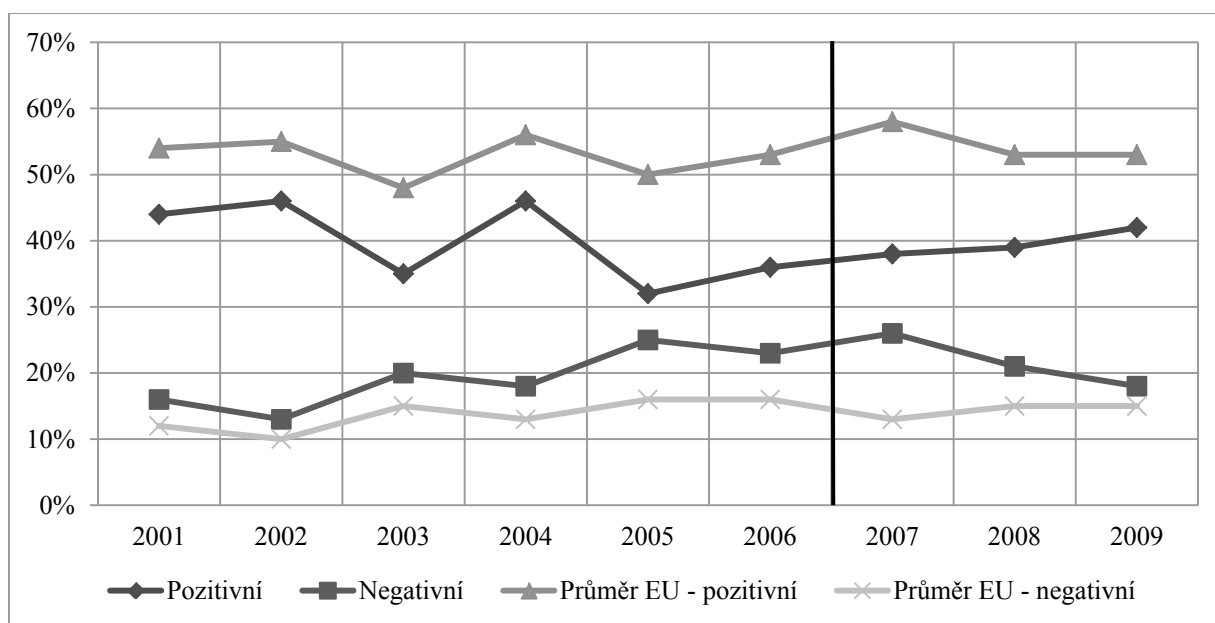
²⁸ V prvopočátku tohoto ideologického směřování, tedy zhruba v letech 1990-1992 se jednalo především o strategickou taktiku a politické vydírání, než o čistou ideologii [Fallend 2008:210-211].

²⁹ Údaje o programových idejích z doby založení strany jsou čerpány z archivované verze oficiálních webových stránek strany na adrese <http://web.archive.org/web/*/http://www.bzoe.at> [cit. 2013-04-29].

3.1.3.1. Veřejné mínění o EU v Rakousku

Počátek grafu jsem v případě Bündnis Zukunft Österreich stanovil na rok 2001, tedy první rok, kdy Jörg Haider již nepůsobil v čele FPÖ (byť stále hodně ovlivňoval její ideové směřování) a postupně se začala formovat frakce, ze které následně vznikla sledovaná BZÖ. Časová období, kterými opět rozdělují graf veřejného mínění na dílčí úseky, v tomto případě stanovují pouze dvě. První je pro období 2001-2006, tedy pomyslná Haiderova éra, druhé období leží mezi lety 2007³⁰-2009. Tabulka s vypsányými procentními hodnotami pro jednotlivé roky je uvedena v příloze č. 7.

Graf č. 3: Veřejné mínění o EU v Rakousku v letech 2001-2009

Zdroj: Standard Eurobarometer (autumn) 56-72

Z grafu lze vyčíst výrazně podprůměrnou podporu Evropské unie mezi obyvateli Rakouska, přičemž v roce 2005 se procento obyvatel s kladným a negativním názorem téměř vyrovnalo. Budeme-li hledat příčinu tohoto téměř až extrémního výkyvu, nenajdeme ji podobně jako u předchozích případů v evropské ústavě³¹, ale fakta nás dovedou spíše k rakouskému postoji k rozšiřování Unie, neboť rok 2005 je prvním rokem po dosud největším rozšíření EU. K němu se Rakušané v průzkumu z roku 2003 postavili velmi negativně, když 42 % respondentů bylo proti plánovanému rozšíření a 41 % se vyslovilo v jeho prospěch [Evropská komise 2004:76] (viz příloha č. 8 s podrobným přehledem). V posledních letech se nastoupený trend postupně obrací, což je ve spojitosti se zmíněnou větší otevřeností Rakušanů vůči zprávám z EU a nastupující dluhovou krizí poněkud překvapivá tendence.

³⁰ I když je to rok před Haiderovou smrtí, volím toto datum jako z hlediska veřejného mínění přelomové, neboť pokud mu strana podřídí svou ideologii, projeví se to v letech následujících a nikoliv okamžitě.

³¹ Rakušané se k ústavě stavěli ve srovnání se zbytkem EU nadprůměrně pozitivně: 64 % dotázaných se vyslovilo ve prospěch ústavy, zatímco pouhých 6 % jí vysloveně odmítlo [Evropská komise 2004:89].

3.1.3.2. Vyhodnocení dat

Ze zaznamenaných dat lze soudit, že po roce 2000 bylo v Rakousku velmi příhodné období pro příchod euroskeptické strany, která by na svou stranu získala část nespokojených občanů. Zmíněný zvýšený zájem o dění v EU však může být pro populistické euroskeptiky kontraproduktivní, neboť lze předpokládat, že volič, jenž se o takové dění zajímá, nebude podléhat bezobsažným výkřikům a nekonstruktivní kritice. V tomto bychom mohli spatřovat příčinu určitého opomíjení evropské politiky v počátcích existence Svazu pro budoucnost Rakouska. Již bylo řečeno, že Haiderovo působení v čele FPÖ bylo ve znamení populismu a že ideologie jeho nové strany byla původně velmi spojená s jeho osobností. Pokud stranické materiály byly ohledně EU velmi zdrženlivé, zatímco Haiderova rétorika o něco tvrdší, mohla tato konstelace přinášet žádoucí kompromis mezi vysokou informovaností občanů o problematice EU, velkou mírou nespokojenosti se stavem Unie a Haiderovým europopulismem motivovaným mnohdy spíše strategickými zájmy v domácí politice.

V dalším období již zaznamenáváme nárůst spokojenosti s Evropskou unií, i když mezi pozitivními ohlasy stále figuruje rozdíl přibližně deseti procentních bodů vůči evropskému průměru, což otevírá příznivé podmínky pro měkký euroskepticismus, kterého se strana pod vedením Josefa Buchera velmi dobře chopila. Výše zmíněný velmi komplexní a propracovaný program má potenciál zaujmout dobře informované voliče a zároveň předkládá alternativu vůči Evropské unii, která nespočívá v jejím úplném odmítnutí či protiintegračních snahách, ale v určité obměně tohoto společenství. Domnívám se, že příklad Svazu pro budoucnost Rakouska v posledních letech je ukázkou nejlepšího využití místních politických reálií a postoje veřejnosti k Evropské unii za účelem nastavení programu, který má potenciál zaujmout příslušnou skupinu voličů a přitom nebýt pouhou kritikou pro kritiku.

3.2. Zástupci tvrdého euroskepticismu

Výzkumný vzorek politických stran z kategorie hard euroskepticismu tvoří zástupci Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, Dánska a České republiky. Časové rozložení je podobné výzkumnému vzorku v rámci měkkého euroskepticismu; v prvních dvou případech jde o strany vzniklé v polovině 90. let, v případě ČR jde stranu vzniklou na konci sledovaného období, tedy v roce 2009.

3.2.1. UK Independence Party

UK Independence Party (UKIP, Strana za nezávislost Spojeného království) je britská euroskeptická strana založená 3. září 1993 profesorem historie Alanem Skedem. Strana vznikla na základech mezistranické platformy Anti-Federalist League (Protifederalistická liga), která se zformovala v roce 1991 na odpor vůči Maastrichtské smlouvě [Baker et al. 2008:102]. Současným předsedou a ideovým lídrem strany je Nigel Farage³², který zároveň vede i europarlamentní frakci Europe of Freedom and Democracy. Strana má v současnosti 3 zástupce v House of Lords (horní komora), 11 europoslanců, 1 zástupce v severoirském

³² Narodil 3. dubna 1964, europoslancem je od roku 1999, v čele strany stojí od roku 2006 s krátkou přestávkou v roce 2009. Byl zakládajícím členem strany a je známý pro své velmi kritické názory vůči Evropské unii, které prezentuje ve značně plamenných projevech na půdě EP [The Guardian 2012].

shromáždění a 201 členů lokálních vlád. V dolní parlamentní komoře – House of Commons – nemá žádného představitele.

Za pozornost stojí už samotný vznik strany. Ta se nejen že zařazuje zcela jednoznačně mezi tvrdé euroskeptiky, ale vznikla s primárním cílem zasadit se o vystoupení Spojeného království z Evropské unie [Baker et al. 2008:102-103]. V průběhu 90. let byl tento jednostranně zaměřený program rozpracován dále zcela v duchu boje proti EU, ale s obsazením několika dílčích protestních formulací. Strana se tak v programu vymezovala např. i proti jednotlivým politikám Evropské unie, jako jsou společná zemědělská politika či společná rybolovná politika [Baker et al. 2008:103].

Na podobných programových základech stojí UKIP i dnes³³. Kromě komplexního programu prezentuje i šest základních pilířů strany, přičemž v pěti z nich se skrývá negování Evropské unie a jejích politik [UK Independence Party 2013]. Program pro národní volby 2010 se nese v obdobném duchu. Po bližším prozkoumání se tento na první pohled rozsáhlejší ideový text mění v další monotematický dokument. Předmluva a 15 z 18 kapitol programu se více či méně věnují kritice EU a opakovaně zmiňují vystoupení z ní. Pouze ve 3 kapitolách (zdravotnictví, školství a „jiné specifické politiky“) není žádné provázání s tvrdým euroskepticismem strany [UK Independence Party 2010]. I když se tedy několik let po vzniku strany může zdát, že od svého založení kolem jednoho tématu pokročila, pravdou zůstává, že jediným zpracovaným tématem strany je stále pouze vystoupení z Evropské unie.

Strana se často dostává také do povědomí svými nevhodnými a někdy až populistickými vystoupeními v Evropském parlamentu, kterými se snaží za každou cenu očernit vše spojené s EU. To se děje převážně v posledních letech a většinou prostřednictvím jejího lídra Nigela Farage, který až téměř demonstrativně využívá některé příležitosti k proklamaci negativního postoje vůči Unii. Jako příklad uveďme např. nepovstání při aplausu ve stoje po projevu britského prince Charlese v EP [BBC 2008] nebo vulgární verbální napadení³⁴ prvního stálého předsedy Evropské rady Hermana van Rompuye, ve kterém se nevhodně navážel i do Rompuyovy domovské Belgie [The Telegraph 2010].

Z těchto výchozích informací můžeme sestavit základní předpoklady pro analýzu vztahu k veřejnému mínění. Strana se profiluje poměrně populistickým programem ve snaze využít odporu voličů k Evropské unii, vyznačuje se velmi tvrdým euroskepticismem a její ideologie je celá postavená kolem protievropského zaměření. Za těchto okolností lze očekávat velkou otevřenost vůči veřejnému mínění a jemu podřízené formování ideologie i „tvrdosti“

³³ Představení strany v jejich webové prezentaci začíná odstavcem nazvaným „EU – symptom, nikoliv příčina“, ve kterém následně představuje svůj pohled na Evropu. Podle tohoto textu nejde o nesnášenlivost vůči Evropě či cizincům, ale nesnášenlivost vůči Unii, která je nedemokratická, nákladná a panovačná. Celý text v angličtině je dostupný na <<http://www.ukip.org/index.php/the-party/2013-01-25-10-55-06>> [cit. 2013-05-03].

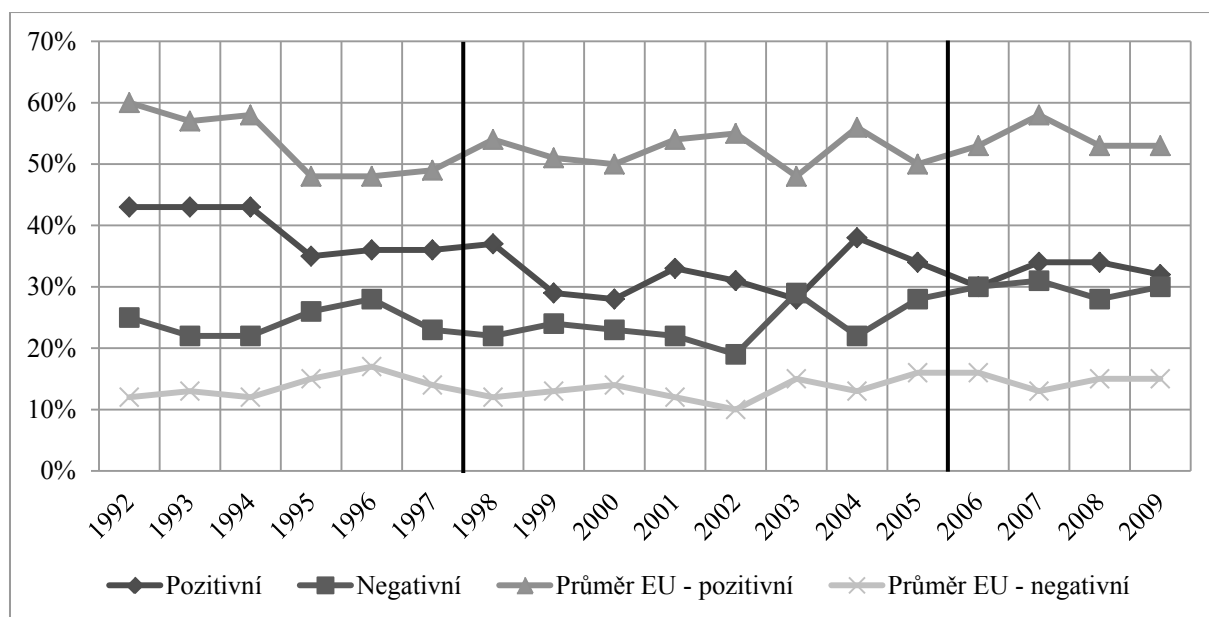
³⁴ Nigel Farage ve svém emotivním projevu na půdě Evropského parlamentu pravil: „Máte charisma vlhkého hadru na podlahu a vzhled nízkého postaveného bankovního úředníka. Kdo jste? Nikdy jsem o Vás neslyšel. Nikdo v Evropě o Vás neslyšel. Kdo Vás zvolil? A jakým mechanismem? ... Případá mi, že máte odpor k samotnému konceptu existence národních států; pravděpodobně proto, že pocházíte z Belgie, což je samozřejmě do značné míry ne-stát.“ [The Telegraph 2010].

euroskepticismu, která se, jak bylo uvedeno na příkladu stranického programu i europarlamentních vystoupení, v posledních letech značně stupňuje.

3.2.1.1. Veřejné mínění o EU ve Spojeném království VB a Sev. Irsko

Graf je datován mezi roky 1992-2009 a rozdělen do tří časových úseků. První úsek sleduje mezi roky 1992 a 1997 období vzniku strany až po první národní volby, další úsek v období 1998-2005 zachycuje veřejné mínění o EU v době před nástupem Nigela Farage do čela strany a poslední úsek od roku 2006 se zaměřuje na vývoj směrem k dnešku. Kompletní tabulka s vypsánými procentními hodnotami pro jednotlivé roky je uvedena v příloze č. 9.

Graf č. 4: Veřejné mínění o EU ve Spojeném království v letech 1992-2009

Zdroj: Standard Eurobarometer (autumn) 38-72

Graf ukazuje poměrně značnou tendenci směrem k negativnímu vnímání Evropské unie, a to mezi lety 1992 a 2006. V poslední době se názory na obou pólech vyrovnaly. Celkově vzato se Spojené království velmi vymyká evropským průměrům a z tohoto hlediska patří k vůbec nejvíce euroskeptickým zemím. Jediný výkyv proti nastolenému trendu lze pozorovat v roce 2004, avšak obdobnou odchylku stejným směrem lze pozorovat i v jiných zemích. Vzhledem k tomu, že se jedná vždy o tento jeden rok, nepřikládám tomuto vychýlení přílišný význam z hlediska dopadu na možné stranické ideologie a přisuzuji ho spíše určité statistické odchylce.

3.2.1.2. Vyhodnocení dat

Z analýzy získaných dat nám jednoznačně vyplývá přítomnost velmi vhodných podmínek pro vznik tvrdě euroskeptické strany a prosazení se UKIP je tedy do značné míry pochopitelné. Mezi lety 1994 a 1995 vidíme skokový propad popularity EU, k čemuž si lze položit otázku, do jaké míry má na tom podíl působení UKIP a dozvuky Protifederalistické ligy. Jelikož tento propad pomyslně kopíruje stejný jev v evropských průměrech, domnívám

se, že se zde nejedná o takovéto opačné ovlivnění. Zvyšující se euroskepticismus veřejnosti v tomto období však mohl sledovanou stranu podpořit v dalším vedení jednostranně zaměřené protievropské politiky.

Od konce 90. let až po nástup Nigela Farage popularita EU u veřejnosti dále klesala, přičemž svého dna dosáhla v roce 2003, kde se nejspíše projevilo negativní postavení Britů i vůči chystanému rozšíření Unie (viz graf v příloze č. 8). V té době se také v programu objevuje zmíněné stavění protievropské tematiky kolem specifických oblastí, především v podobě společných politik EU. Tato taktika může být v mnohém ovlivněna odmítavým postojem Britů k těmto společným politikám, neboť podle průzkumu z roku 2000 podporovali tamní občané společné politiky nejméně z celé EU a pouze v 5 z 25 oblastí upřednostnili rozhodování na úrovni Evropské unie [Evropská komise 2000:40]. Kompletní výzkum prezentuje příloha č. 10. Ze získaných informací soudím, že právě toto je největším ovlivněním programu UKIP na základě veřejného mínění.

V posledních letech, v éře Nigela Farage, přitvrdila především protievropská rétorika této strany. Vzhledem k tomu, že úroveň pozitivních a negativních názorů je téměř vyrovnaná, dá se vyvozovat, že je tento styl také „žádán“ současným veřejným míněním. Zasazení do rámce větší programové komplexnosti, byť vytvářející spíše iluzi programu věnujícího se široké škále témat, je žádán potřebou více se na politické scéně etablovat, což v konzervativním a tradičním Spojeném království s největší pravděpodobností nelze uskutečnit s čistě negativním programem a bez koaličního potenciálu. Velkým faktorem je v tomto také britský politický systém, který favorizuje velké a zavedené strany.

3.2.2. Dansk Folkeparti

Dansk Folkeparti (DF, Dánská lidová strana) je dánská euroskeptická strana založená 6. října 1995 Piou Merete Kjærsgaard, která byla až do roku 2012 také její dlouholetou předsedkyní, načež předala vedení strany Kristianu Thulesenu Dahlovi, který pokračuje v nastavené ideologické linii. V současnosti má DF 22 poslanců v jednokomorovém národním parlamentu, 1 europoslance, 19 zástupců v regionálních radách a také 186 reprezentantů na komunální úrovni. Dánská lidová strana je další stranou, u níž je zařazení do jedné či druhé kategorie euroskepticismu poněkud obtížnější.

Szczerbiak s Taggartem řadí stranu mezi tvrdé euroskeptiky [Taggart, Szczerbiak 2002:10], ale v tom jim oponuje Dr. Ann-Christina Luring Knudsen³⁵, která DF přiřazuje mezi měkké euroskeptiky. Zdůvodňuje to tím, že zatímco jsou oficiální stranické materiály plné protievropské rétoriky a strana z principu podporuje Dánské vystoupení z EU, v praxi se ovšem drží realističtějšího modelu a snaží se především o reformování Unie směrem např. k volnějším svazku států [Knudsen 2008:159-160]. Já se v této polemice přikláním na stranu Szczerbiaka s Taggartem a volím zařazení mezi tvrdé euroskeptiky. I když v rámci zájmů na poli domácí politiky přešla strana ke smířlivějšímu tónu, skutečností zůstává, že některé

³⁵ Docentka v oblasti evropských studií na universitě v Aarhusu.

materiály vypovídají o tvrdě euroskeptickém charakteru strany³⁶, a že i oficiální manifest, který byl zformulován v roce 2002 a je platný dodnes, vyhraněnost vůči Evropské unii v první řadě rétoricky skrývá – např. tím, že hovoří o opozici vůči Evropské unii a následně o podpoře členství v OSN a NATO, přičemž přímé vyjádření o členství či nečlenství v EU chybí [Dansk Folkeparti 2002]. V poslední verzi volebního programu z roku 2009 je problematika EU probírána velmi široce a tato část programu začíná deklarací, že straně jde o transformaci Unie ve volnější spojení spolupracujících zemí. Nicméně následující odstavce popisují pomyslné problémy EU, ke kterým však málokdy zaznívá konstruktivní řešení tak, jak tomu je u soft euroskeptických stran [Dansk Folkeparti 2009]. Toto je dalším důvodem, proč přiřazují Dánskou lidovou stranu mezi tvrdé euroskeptiky. V neposlední řadě je na místě připomenout, že i sama Ann-Christina Knudsen uznává, že celkový charakter euroskepticismu Dánské lidové strany je ve srovnání s jinými měkkými euroskeptiky více obstrukční, vzdorný a postavený na základní premise, že by Dánsko mělo být suverénní zemí a stát mimo nadnárodní organizace [Knudsen 2008:160]. Pro úplnost se však sluší dodat, že ani tato premisa není bezvýhradně splněna, a to díky zmíněným programovým zásadám o členství v Organizaci spojených národů a Severoatlantické alianci.

Jak již z odstavců výše může vyplývat, zatímco se Dansk Folkeparti od svého vzniku profilovala jako jednoznačně tvrdě euroskeptická strana, došlo v návaznosti na domácí politiku k mírné obměně tohoto směřování a pomyslnému obroušení tvrdosti jejího euroskepticismu. Zlomovým byl v tomto případě rok 2001, kdy začala podporovat vládnoucí koalici liberálů a konzervativců, díky čemuž participovala až do roku 2011 na množství vládních témat, i když nikdy nebyla přímo členem vládní koalice [Den Store Danske 2013].

Velmi typickým znakem pro dánský euroskepticismus je také relativně vysoká četnost referend o EU, která se těší značné volební účasti, díky čemuž může mít euroskeptická politika větší dopad na voliče. Za dobu existence DF se odehrála dvě referenda³⁷ – jedno s kladným a jedno se záporným výsledkem [Knudsen 2008:154].

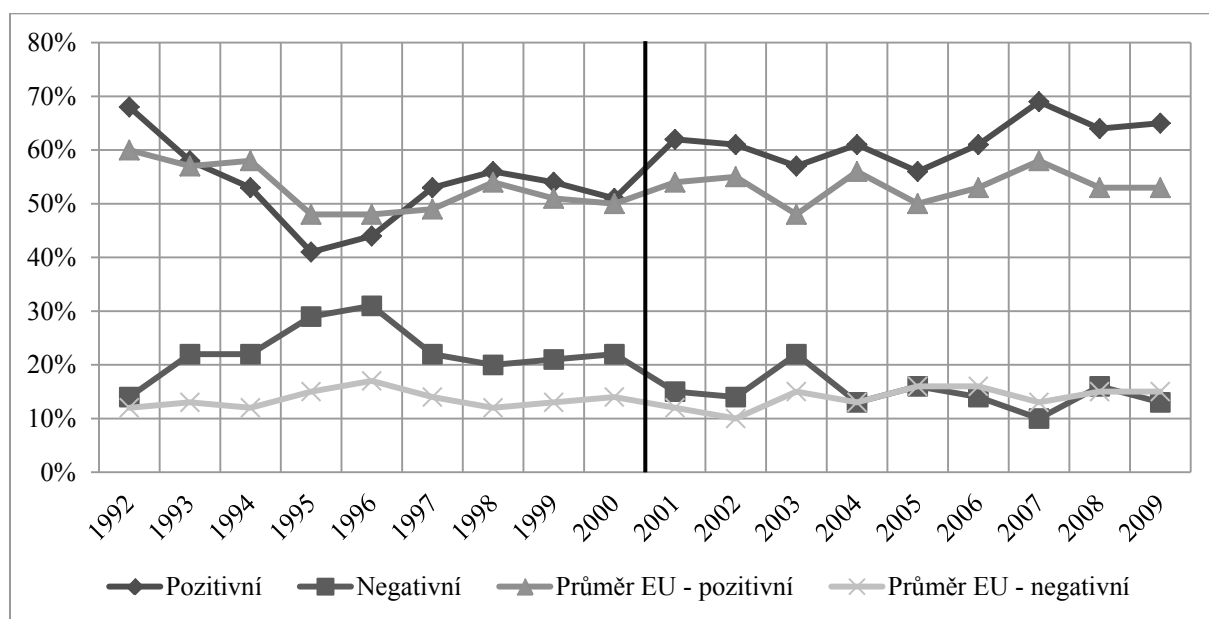
Pro analýzu vztahu k veřejnému mínění je tedy potřeba počítat s tím, že od roku 2001 docházelo u Danske Folkeparti k umírnění tvrdého euroskepticismu, i když především pouze v oficiální komunikaci směrem k voličům, a že roky 1998 a 2000 byly díky referendům exponovanější co do názorů na EU.

3.2.2.1. Veřejné mínění o EU v Dánsku

Graf je datován mezi roky 1992-2009 a rozdělen do dvojice dílčích časových úseků. První úsek začíná rokem 1992 a končí v roce 2000, tedy před obdobím těsného navázání se Dánské lidové strany na vládu. Druhé období pak sleduje zbylé roky 2001 až 2009. Tabulka s přehledem všech procentních hodnot pro jednotlivé roky je uvedena v příloze č. 11.

³⁶ Strana provozuje i samostatné webové stránky zaměřené čistě na její vztah k problematice Evropské unie. Web i s jeho obsáhlou částí věnovanou evropskému programu Dánské lidové strany je dostupný na adrese <<http://www.dansksfolkeparti.eu>> [cit. 2013-05-03].

³⁷ Referendum 1998 o ratifikaci Amsterdamské smlouvy: účast 76,2 %, pro 55,1 %, proti 44,9 %; referendum 2000 o přijetí eura: účast 87,6 %, pro 46,8 %, proti 53,2 %.

Graf č. 5: Veřejné mínění o EU v Dánsku v letech 1992-2009

Zdroj: Standard Eurobarometer (autumn) 38-72

Z grafu můžeme vyčíst, že Dánsko bychom neřadili mezi země, které přejí euroskepticismu. Jediný propad sympatií vůči EU nastává v roce 1995, což je vyvrcholení sestupného trendu, který lze pozorovat již od schválení Maastrichtské smlouvy v roce 1992. Na křivce pozitivního názoru na EU pak nastupuje přetrvávající vzestupný trend, zatímco křivka negativního postoje konstantně klesá. U negativního pohledu na Unii tvoří jedinou odchylku rok 2003, kdy je tento nárůst s největší pravděpodobností způsoben chystaným rozšířením Evropské unie a tím zvýšené publicity evropských záležitostí, partikulárně pak otázky imigrace.

3.2.2.2. Vyhodnocení dat

Za podmínek v první polovině 90. let může být i přes dánskou přízeň k Evropské unii poměrně logické, že mohla vzniknout strana, která si jako jednu z ideologií zvolila právě euroskepticismus. Další vývoj již signalizuje, že taková strana nebude mít prosazení se v politice příliš lehké.

Dle mého názoru mohla Danske Folkeparti v té chvíli volit dvě možné strategie – buď se začít ještě více vyhraňovat a sama se snažit ovlivňovat veřejné mínění o EU, nebo se více integrovat mezi umírněné strany. Jak již bylo výše popsáno, DF zvolila cestu začlenění mezi etablované strany a umírnění svého euroskepticismu, který se ve vztahu k veřejnému mínění zdá být čím dál méně „výhodnou“ ideologií.

Za povšimnutí ovšem stojí, že i když veřejné mínění zdaleka nepřeje tvrdému euroskepticismu (a dá se to říci i o euroskepticismu obecně), zachovala si strana své klíčové zásady a významný odpor vůči EU, i když se je snaží prostřednictvím jejich různé interpretace dostatečně rozmělnit.

3.2.3. Strana svobodných občanů

Strana svobodných občanů (Svobodní) je česká euroskeptická strana založená 14. února 2009 skupinou zakladatelů soustředěných kolem prvního a zatím jediného předsedy strany Petra Macha. Straně se doposud nepodařilo uspět ve volbách, a tak disponuje pouze 42 zástupci na obecní úrovni.

Ze všech stran ve výzkumném vzorku jsou Svobodní stranou nejmladší, díky čemuž jim zatím ani nebyl věnován větší prostor v publikacích politologických autorů. Já je řadím mezi tvrdě euroskeptické strany, i když navenek mohou působit podobně jako výše rozebíraná Dánská lidová strana, tedy spíše soft euroskeptickým dojmem.

Strana vznikala v době debat ohledně Lisabonské smlouvy, čehož chtěla využít ke svému vstupu do vysoké politiky. Toto iniciální období můžeme brát ještě jako období měkčího euroskepticismu, o čemž vypovídá prohlášení k Lisabonské smlouvě³⁸, ze kterého vyplývá, že Svobodní podporují Evropskou unii, avšak v podobě před Lisabonskou smlouvou [Strana svobodných občanů 2009a:1]. Obdobné postoje k EU a Lisabonské smlouvě se objevují i v prvním programovém prohlášení vydaném přípravným výborem krátce před oficiálním vznikem strany [Strana svobodných občanů 2009b:1].

Po odeznění problematiky Lisabonské smlouvy začala Strana svobodných občanů směřovat čím dál více k tvrdšímu euroskepticismu, k čemuž jim nahrála pokračující evropská krize a také přetrvávající rozladění z ratifikace Lisabonské smlouvy. V současnosti hovoří Svobodní poměrně nejednotným tónem, ze kterého na jednu stranu zní spíše soft euroskeptické názory, jako např. transformace Unie ve flexibilní volný svazek států [Strana svobodných občanů 2010:8], ale zároveň dodávají, že většina jejich programu je realizovatelná jen při vstoupení z Evropské unie³⁹. Definitivně přiřazují Svobodné k euroskepticismu na základě knihy jejich předsedy a ideového lídra Petra Macha, který konstatuje, že po přijetí Lisabonské smlouvy jsou pro ČR už pouze dvě možné cesty – rozpad Unie či vystoupení z ní [Mach 2010:51-54].

Pro analýzu vztahu k veřejnému mínění je tedy potřeba počítat s několika fakty. Jednak s tím, že Strana svobodných občanů vznikla na základě impulsu daného záležitostí kolem Lisabonské smlouvy⁴⁰ a její ratifikace. Dále je třeba počítat s tím, že i když je tato strana v zásadě tvrdě euroskeptická, její politika a rétorika mnohdy osciluje mezi oběma póly euroskepticismu. Otázkou zůstává, zda je tato určitá nevyrovnanost dána tendencemi vycházejícími z veřejného mínění o Evropské unii či spíše nesourodostí strany, která své euroskeptické myšlenky zformovala kolem jednoho dílčího tématu a nyní se vnitrostranicky ideově rozchází.

³⁸ Prohlášení bylo vydáno ještě před samotným vznikem strany pod hlavičkou přípravného výboru.

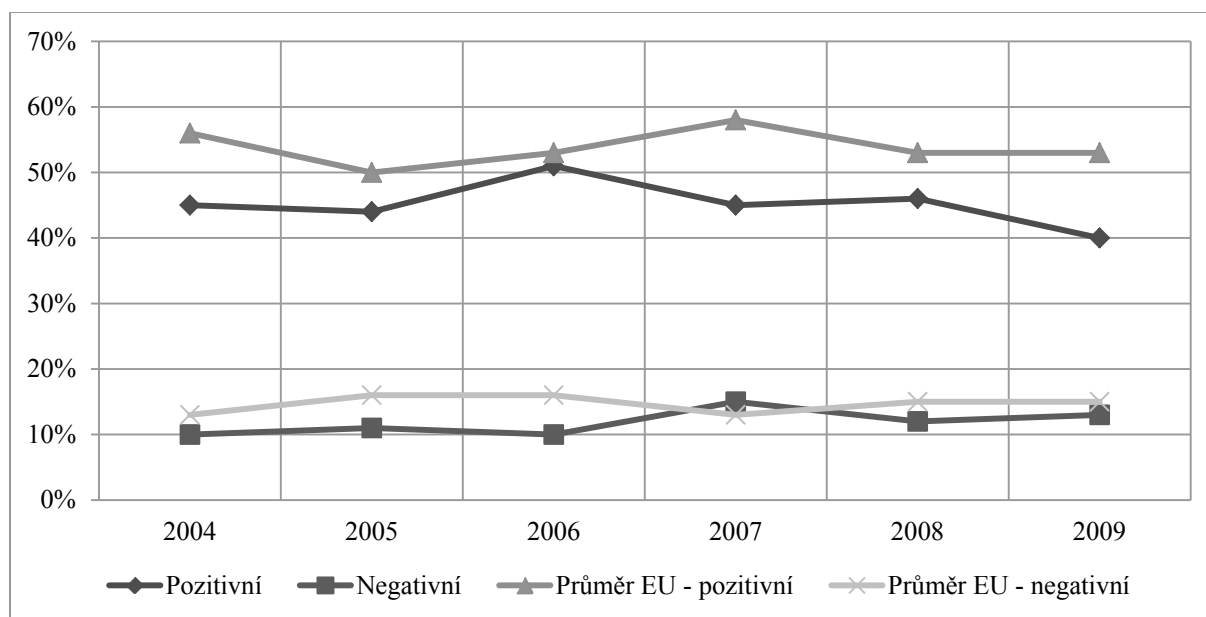
³⁹ Toto stanovisko se objevuje na webových stránkách strany v sekci Otázky a odpovědi, která je dostupná na <<http://www.svobodni.cz/9-program/50-otazky-a-odpovedi/#C>> [cit. 2013-05-05].

⁴⁰ Téma Lisabonské smlouvy bylo v České republice výrazně akcentované ve veřejném dění i zásluhou tehdejšího prezidenta Václava Klause, jenž je dlouholetým euroskeptikem a na rozdíl od doby působení v čele Občanské demokratické strany s těmito místy značně kritickými myšlenkami velmi často veřejně vystupoval [Hanley 2008:245].

3.2.3.1. Veřejné mínění o EU v České republice

Počátečním datem grafu veřejného mínění je rok 2004 – tedy rok, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie. Vzhledem ke krátkému časovému úseku tentokrát graf nerozděluje do dílčích částí. Tabulka s přehledem všech procentních hodnot pro jednotlivé roky je uvedena v příloze č. 12.

Graf č. 6: Veřejné mínění o EU v České republice v letech 2004-2009

Zdroj: Standard Eurobarometer (autumn) 62-72

Z grafu můžeme vyčíst, že negativní názory vůči EU jsou přibližně shodné s evropským průměrem, zatímco množství kladně odpovídajících respondentů se dlouhodobě drží až kolem deseti procentních bodů pod průměrem. Zvláště od zlomového roku 2006, po kterém přišlo období krize a také bylo otevřeno téma Lisabonské smlouvy, je tendence pozitivního názoru na EU jednoznačně klesající.

3.2.3.2. Vyhodnocení dat

Ze získaných dat je zřejmé, že občané v České republice jsou vůči Evropské unii spíše skeptičtější, ale situace rozhodně není taková, aby zde byly vytvořeny zvláště výhodné podmínky pro vznik euroskeptické strany. I z vývoje veřejného mínění je patrné, že Lisabonská smlouva a problémy Unie po roce 2007 se do názoru na EU viditelně promítly. Zde je vhodné zmínit osobu presidenta Klause, který svou silně protievropskou rétorikou může takováto témata vyzdvihovat a třeba i vytvářet domnělé podmínky pro vznik tvrdě euroskeptické strany, což však nemusí zcela korespondovat s veřejným míněním. Ve výsledku pak možná i v tomto můžeme hledat příčiny oné programové rozpolcenosti Svobodných, z čehož lze usuzovat, že je v tomto případě patrné určité propojení vývoje strany s veřejným míněním o EU, ale zároveň že velmi výraznou roli hrají další faktory a lokální specifika.

4. Vyhodnocení analýz euroskeptických stran

Mezi stranami zastupující měkký euroskepticismus můžeme najít několik pojmů, které se opakují napříč vybranými stranami. V první řadě je to silné ovlivnění místními politickými reáliemi, které dominuje mezi faktory formujícími ideologii stran. Lze si také povšimnout, že v minimu případů najdeme přímou spojitost mezi veřejným míněním a ideologií strany. Tato spojitost se projevuje spíše při dlouhodobějším působení a strany na změny nálad veřejnosti nereagují tolik flexibilně. Mnohem podstatnější jsou jednotlivé velké události na scéně evropské politiky, které mají potenciál otevřít těmto stranám nové možnosti. Na příkladu BZÖ je pak vidět, že s citlivým zacházením s veřejným míněním a patřičnou úpravou stranického programu je možné při sledování těchto faktorů dosáhnout reálnějších programových hodnot při zachování euroskeptické identity strany.

Obecně vzato mají soft euroskeptické strany poměrně slušný potenciál volitelnosti, a to právě tehdy, pokud přihlédnou ke svým možnostem, které jim částečně udává postoj veřejnosti k EU. Prakticky na příkladu všech stran lze vidět, jak se postupně dopracovaly k velmi konstruktivním programům a alternativám k současnému fungování Evropské unie. Samozřejmě to ani zdaleka není primárně způsobeno veřejným míněním, avšak to na tom má jistě svou podstatnou vedlejší roli.

Na příkladu tvrdě euroskeptických stran je již vidět, kterak se přizpůsobují veřejnému mínění daleko pružněji a nemusí to být vždy jen směrem k více euroskeptickým myšlenkám. Do jisté míry to může být dané jejich určitou extrémností a otevřeným populismem. Stejně jako u zástupců soft euroskepticismu, jsou i v této kategorii důležité klíčové události evropské politiky, které mohou zásadně změnit postavení té či oné strany na politické scéně. Zajímavý je ovšem jev, kdy tvrdě euroskeptická strana působí v ne příliš euroskeptické zemi – v tu chvíli dochází ke zmírnění rétoriky až na úroveň měkkého euroskepticismu, ale zároveň v jádru stranických programů zůstává nejtvrdší odpor vůči EU. Nejspíš je to znovu dané určitou extrémností tvrdě euroskeptických idejí, které stranám z principu nedovolí od nich najednou úplně odstoupit. Jev úplně opačný, alespoň jak lze sledovat na příkladu UKIP, nastává v případě, že se tvrdě euroskeptická strana ocitne v poměrně velmi euroskeptické zemi. Jakýkoliv motiv, který by mohl voliče více ztotožnit s euroskepticismem strany, rázem vyvolává čím dál větší posun k populismu a verbálním výpadům.

U zkoumaných tvrdě euroskeptických stran se nepotvrdilo, že by strana mohla sama mít nějaký výraznější vliv na veřejné mínění, byť k tomu díky konfliktnějším programům mají blíže než strany z opačného tábora euroskepticismu. V případě UKIP, která nastolila velmi tvrdou euroskeptickou linii, samozřejmě můžeme spekulovat, jak moc se podílí na euroskepticismu Britů, avšak faktem je, že ten zde byl již před vznikem UKIP a že z hlediska prosazení se na domácí politické scéně je stejně nejdůležitější prolomit bariéry vyplývající z místních politických systémů či politických reálií obecně.

Vrátím-li se k prvotnímu konstatování, že strany z řad měkkého euroskepticismu mají slušný potenciál volitelnosti a že nabízejí i poměrně zajímavé alternativy k proevropským programům, k čemuž jim nahrává nejen současné rozložení sympatií vůči Evropské unii

napříč celou Evropou, ale především její současné problémy, je poměrně škoda, že nemají na půdě Evropského parlamentu svého zástupce v podobě nějaké zastřešující soft euroskeptické frakce. Jak bylo zmíněno v začátku práce, jedinou euroskeptickou frakcí v EP je Europe of Freedom and Demcoracy vedená předsedou UKIP Nigelem Faragem, což může na ostatní, byť konstruktivně euroskeptické, strany vrhat špatný stín Faragovského populismu a extrémního vymezení se vůči celé Unii. V důsledku toho mohou tyto strany ztrácet hlasy i v domácích volbách.

Závěr

Na základní výzkumnou otázku lze odpovědět, že ideologie euroskeptických stran přímo nepodléhá aktuálnímu rozpoložení veřejnosti. Na druhé straně je nutné přiznat, že veřejné mínění o Evropské unii svou roli ve formování euroskeptických stran sehrává.

V případě soft euroskeptických stran jde pouze o okrajové ovlivnění, které se navíc promítá až v dlouhodobějším hledisku. U zástupců tvrdého euroskepticismu jde ale o celkem výrazný faktor, kterému se tyto strany rády a velmi flexibilně přizpůsobují. Toto přizpůsobení probíhá dvěma různými způsoby – buď strana značně otupí svůj tvrdý euroskepticismus, nebo naopak přidá na radikálnosti svého programu.

Zajímavým faktorem jsou okolnosti vzniku. U sledovaných stran můžeme najít množství podobných rysů jejich původu – strany se buď oddělily ze starších stran jakožto nové nacionalistické subjekty s protievropským smýšlením, či vznikly na základě nějaké události pojící se s evropskou politikou (Maastrichtská smlouva, Lisabonská smlouva...). Rozhodně však tyto okolnosti vzniku neovlivňují afilaci strany k jedné či druhé kategorii euroskepticismu. Spíše pomohou těmto stranám k rychlému vstupu do povědomí voličů.

V závěru lze ještě v komparativní rovině připomenout dvě zjištěné rozdílné vlastnosti mezi oběma tábory – měkčí euroskeptici zdatelným způsobem neupravují svou ideologii dle veřejných mínění, zatímco vývoj tvrdě euroskeptických stran je v tomto ohledu velmi dynamický a dostávají se tak někdy až na rozmezí mezi měkkým a tvrdým euroskepticismem.

Summary

Answer to the basic research question is that ideology of eurosceptic parties is not direct subject to a current public opinion about the European Union. On the other hand it is true that the public opinion have its own specific role in the formation of eurosceptic parties.

In the case of soft eurosceptic parties there is only marginal influence which is moreover reflected only in a longer period. But in hard eurosceptics case it is quite significant factor to which they very flexibly adapt. This adaption is done in two different ways – either a party considerably moderate their program or on the contrary escalate their radicalism.

Circumstances of a party formation are very interesting. Among observed parties we can find a lot of similar features of their origin – new parties were separated from older ones as new nationalistic subjects with anti-European programs or they were formed on the grounds of a big issues of European policy (Maastricht treaty, Lisbon treaty...). But these circumstances resolutely do not influence shifts towards one or other category of euroscepticism and they are more likely to help parties to quick entry to awareness of voters.

In the end I want to recall two observed differences between the two camps – soft eurosceptics do not adjust their ideology according to public opinion, but development of hard eurosceptic parties is in this respect very dynamic, so they even reach the line between soft and hard euroscepticism.

Seznam grafů

Graf č. 1: Veřejné mínění o EU ve Francii v letech 1992-2009	11
Graf č. 2: Veřejné mínění o EU ve Finsku v letech 1994-2009	14
Graf č. 3: Veřejné mínění o EU v Rakousku v letech 2001-2009	17
Graf č. 4: Veřejné mínění o EU ve Spojeném království v letech 1992-2009	20
Graf č. 5: Veřejné mínění o EU v Dánsku v letech 1992-2009	23
Graf č. 6: Veřejné mínění o EU v České republice v letech 2004-2009	25

Použitá literatura

a) monografie a neperiodická literatura

ARATÓ, Krisztina; KANIOK, Petr. *Euroscepticism and European Integration*. Zagreb : Political Science Research Centre, 2009. 336 s. ISBN 978-953-7022-20-4.

BAKER, David et al. Euroscepticism in the British Party System: ‚A Source of Fascination, Perplexity, and Sometimes Frustration‘. In: SZCERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul. *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 1: Case Studies and Country Surveys*. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 93-116. ISBN 978-0-19-925830-7.

DeCLAIR, Edward G. *Politics on the fringe: The people, policies, and organization of the French National Front*. Durham : Duke University Press, 1999. 261 s. ISBN 978-0-8223-2139-2.

FALLEND, Franz. Euroscepticism in Austrian Political Parties: Ideologically Rooted or Strategically Motivated?. In: SZCERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul. *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 1: Case Studies and Country Surveys*. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 201-220. ISBN 978-0-19-925830-7.

GINSBERG, Roy H. *Demystifying the European Union: The Enduring Logic of Regional Integration*. Plymouth : Rowman & Littlefield, 2010. 398 s. ISBN 978-0-7425-6692-7.

GRUNBERG, Gérard. Euroscepticism in France, 1992-2002. In: SZCERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul. *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 1: Case Studies and Country Surveys*. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 38-57. ISBN 978-0-19-925830-7.

HANLEY, Sean. Embracing Europe, Opposing EU-rope? Party-based Euroscepticism in the Czech Republic. In: SZCERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul. *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 1: Case Studies and Country Surveys*. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 243-262. ISBN 978-0-19-925830-7.

HARMSSEN, Robert; SPIERING, Menno. *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration*. Amsterdam : Rodopi, 2004. 290 s. ISBN 90-420-1168-8.

CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha : Portál, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7367-098-6.

KNUDSEN, Ann-Christina Lauring. Euroscepticism in Denmark. In: SZCERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul. *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 1: Case Studies and Country Surveys*. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 152-167. ISBN 978-0-19-925830-7.

MACH, Petr. *Jak vystoupit z EU*. Praha : Laissez Faire, 2010. 103 s. ISBN 978-80-25466247.

NOHLEN, Dieter; STÖVER, Philip. *Elections in Europe: A Data Handbook*. Baden-Baden : Nomos Publishers, 2010. 2102 s. ISBN 978-3-83-295609-7.

RAUNIO, Tapio. The Difficult Task of Opposing Europe: The Finnish Party Politics of Euroscepticism. In: SZCERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul. *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 1: Case Studies and Country Surveys*. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 168-180. ISBN 978-0-19-925830-7.

SZCERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul. *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 1: Case Studies and Country Surveys*. Oxford : Oxford University Press, 2008a. 418 s. ISBN 978-0-19-925830-7.

SZCERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul. *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism Volume 2: Comparative and Theoretical Perspectives*. Oxford : Oxford University Press, 2008b. 298 s. ISBN 978-0-19-925835-2

b) periodická literatura

CONTI, Nicoló; VERZICHELLI, Luca. The European Dimension of political discourse in Italy: A Longitudinal Analysis of Party Preferences (1950-2001). *CIRCa Working Paper*, 2002, no. 12.

CRIDDLE, Byron. The French Referendum on the Maastricht Treaty September 1992. *Parliamentary Affairs*, 1993, vol. 46, iss. 2, s. 228-238. ISSN 1460-2482.

MOUVEMENT POUR LA FRANCE. Europe des démocraties et des libertés. *Pour la France*, 2008, no. 66, s. 6-8. ISSN 1268-2950.

MOUVEMENT POUR LA FRANCE. Euro: Nous avons raison! *Pour la France*, 2012, no. 85, s. 5. ISSN 1268-2950.

RIISHØJ, Søren. Europeanization and Euroscepticism: Experiences from Poland and the Czech Republic. *Political Science Publications – University of Southern Denmark*, 2010, no. 25. ISSN 1399-7319.

SZCZERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul. *Opposing Europe: Party Systems and Opposition to the Union, the Euro and Europeanisation. Sussex European Institute Working Paper*, 2000, no. 36. ISSN 1350-4649.

SZCZERBIAK, Aleks; TAGGART, Paul. *Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality. Sussex European Institute Working Paper*, 2003, no. 69. ISSN 1350-4649.

TAGGART, Paul, *A touchstone of dissent: Euroscepticism in contemporary Western European party systems. European Journal of Political Research*, 1998, vol. 33, s. 363-388.

TAGGART, Paul; SZCZERBIAK, Aleks. *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States. Sussex European Institute Working Paper*, 2002, no. 51. ISSN 1350-4649.

c) dokumenty a internetové zdroje

BBC NEWS. *UKIP anger at prince's EU speech. BBC News* [online], 14. 2. 2008 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7245183.stm>.

BÜNDNIS ZUKUNFT ÖSTERREICH. *Programm des Bündnis Zukunft Österreich* [online], 2010 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z WWW: <http://www.bzoe.at/assets/files/BZOE-Programm_2012.pdf>.

DANSK FOLKEPARTI. *Principprogram* [online], 2002 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.danskfolkeparti.dk/Principprogram.asp>>.

DANSK FOLKEPARTI. *Arbejdsprogram* [online], 2009 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.danskfolkeparti.dk/Arbejdsprogram.asp>>.

de VILLIERS, Philippe. *Les 100 premières mesures de Philippe de Villiers* [online], 2007 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.elections-presidentielles-2007.org/programme/100mesuresmpf.pdf>>.

DEN STORE DANSKE. *Dansk Folkeparti* [online], 2009 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z WWW: <http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Samfund/Danske_politiske_partier_og_bev%C3%A6gelseser/Dansk_Folkeparti>.

DIE PRESSE. *BZÖ wird "rechtsliberal". Die Presse* [online], 15. 10. 2009 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://diepresse.com/home/politik/innenpolitik/515151/BZOe-wird-rechtsliberal>>.

EVROPSKÁ KOMISE. *Standard Eurobarometer 38-72* [online], 1992-2009 [cit. 2013-05-14]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_arch_en.htm>.

FREIE DEMOKRATISCHE PARTEI. *Die Karlsruher Freiheitsthesen* [online], 2012 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z WWW: <http://issuu.com/fdp-bundesgeschaeftsstelle/docs/karlsruher_freiheitsthesen/1>.

PERUSSUOMALAISET. *Eurovaaliohjelma* [online], 1999a [cit. 2013-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.perussuomalaiset.fi/ohjelmat/eurovaaliohjelma1999>>.

PERUSSUOMALAISET. *Perussuomalaisten EU-vaaliohjelma* [online], 1999b [cit. 2013-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.perussuomalaiset.fi/ohjelmat/getfile.php?file=346>>.

PERUSSUOMALAISET. *Fitting for the Finns* [online], 2011a [cit. 2013-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.perussuomalaiset.fi/ohjelmat/getfile.php?file=1935>>.

PERUSSUOMALAISET. *Suomalaiselle sopivin* [online], 2011b [cit. 2013-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.perussuomalaiset.fi/ohjelmat/getfile.php?file=1536>>.

STRANA SVOBODNÝCH OBČANŮ. *Prohlášení Přípravného výboru Strany svobodných občanů k Lisabonské smlouvě* [online], 2009a [cit. 2013-05-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.svobodni.cz/files/docs/Prohlaseni-strany-svobodnych-obcanu-k-Lisabonske-smlouve.pdf>>.

STRANA SVOBODNÝCH OBČANŮ. *Prohlášení Přípravného výboru „Strany svobodných občanů“ ze dne 12. ledna 2009* [online], 2009b [cit. 2013-05-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.svobodni.cz/files/docs/Programove-prohlaseni.pdf>>.

STRANA SVOBODNÝCH OBČANŮ. *Politický program Strany svobodných občanů: Svoboda, odpovědnost a spravedlnost* [online], 2010 [cit. 2013-05-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>>.

THE TELEGRAPH. Ukip's Nigel Farage faces reprimand after calling Herman Van Rompuy 'wet rag'. *The Telegraph* [online], 25. 2. 2010 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/belgium/7315555/Ukips-Nigel-Farage-faces-reprimand-after-calling-Herman-Van-Rompuy-wet-rag.html>>.

UK INDEPENDENCE PARTY. *2010 Party Manifesto* [online], 2010 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.ukip.org/index.php/issues/2013-01-25-10-55-7/2010-manifesto>>.

UK INDEPENDENCE PARTY. *What We Stand For* [online], 2013 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.ukip.org/index.php/issues/policy-pages/what-we-stand-for>>.

Bündnis Zukunft Österreich [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.bzoe.at/>>.

Dansk Folkeparti [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.danskfolkeparti.dk/>>.

Eurobarometr [online]. Evropská komise, 1973-2013 [cit. 2013-04-16]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm>.

Mouvement pour la France [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.pourlafrance.fr/>>.

Perussuomalaiset [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.perussuomalaiset.fi/>>.

Strana svobodných občanů [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.svobodni.cz/>>.

UK Independence Party [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.ukip.org/>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Veřejné mínění o EU ve Francii v letech 1992-2009 (tabulka)

Příloha č. 2: Veřejná podpora Maastrichtské smlouvy v roce 1992 (graf)

Příloha č. 3: Veřejná podpora rozšíření EU za rok 2003 (graf)

Příloha č. 4: Veřejná podpora evropské ústavy v roce 2003 (graf)

Příloha č. 5: Veřejné mínění o EU ve Finsku v letech 1994-2009 (tabulka)

Příloha č. 6: Zájem o dění v Evropské unii v roce 2002 (graf)

Příloha č. 7: Veřejné mínění o EU v Rakousku v letech 2001-2009 (tabulka)

Příloha č. 8: Veřejná podpora rozšíření EU za rok 2004 (graf)

Příloha č. 9: Veřejné mínění o EU ve Spojeném království v letech 1992-2009 (tabulka)

Příloha č. 10: Podpora společného rozhodování na úrovni EU za rok 2000 (graf)

Příloha č. 11: Veřejné mínění o EU v Dánsku v letech 1992-2009 (tabulka)

Příloha č. 12: Veřejné mínění o EU v České republice v letech 2004-2009 (tabulka)

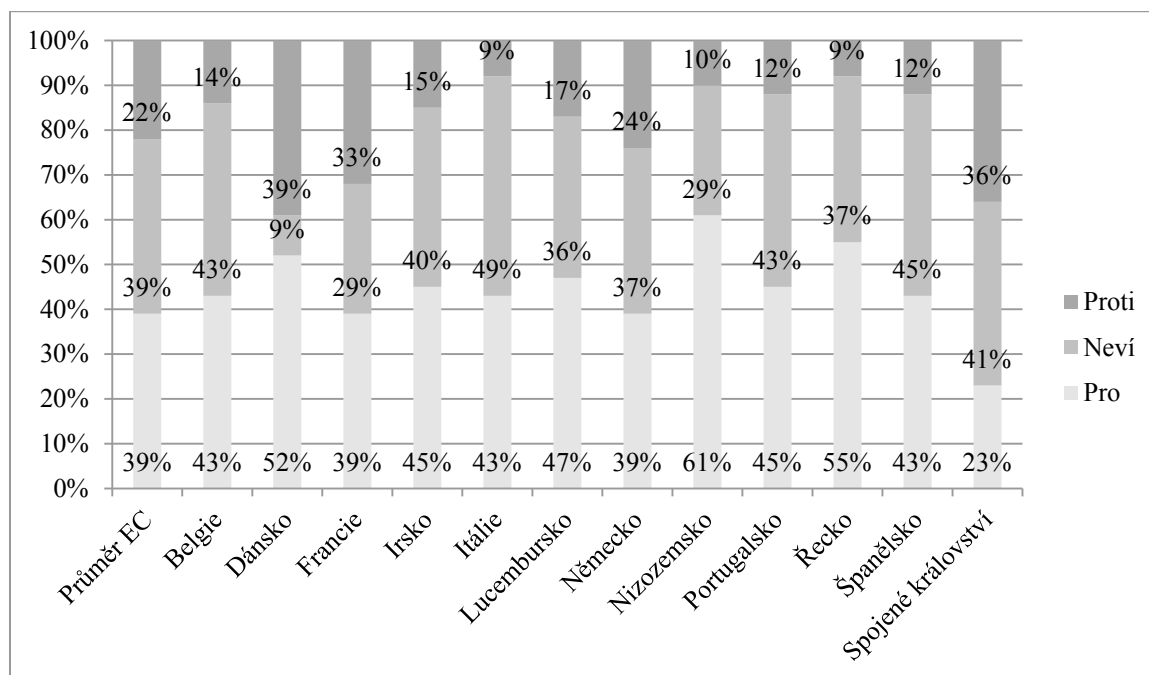
Přílohy

Příloha č. 1: Veřejné mínění o EU ve Francii v letech 1992-2009 (tabulka)

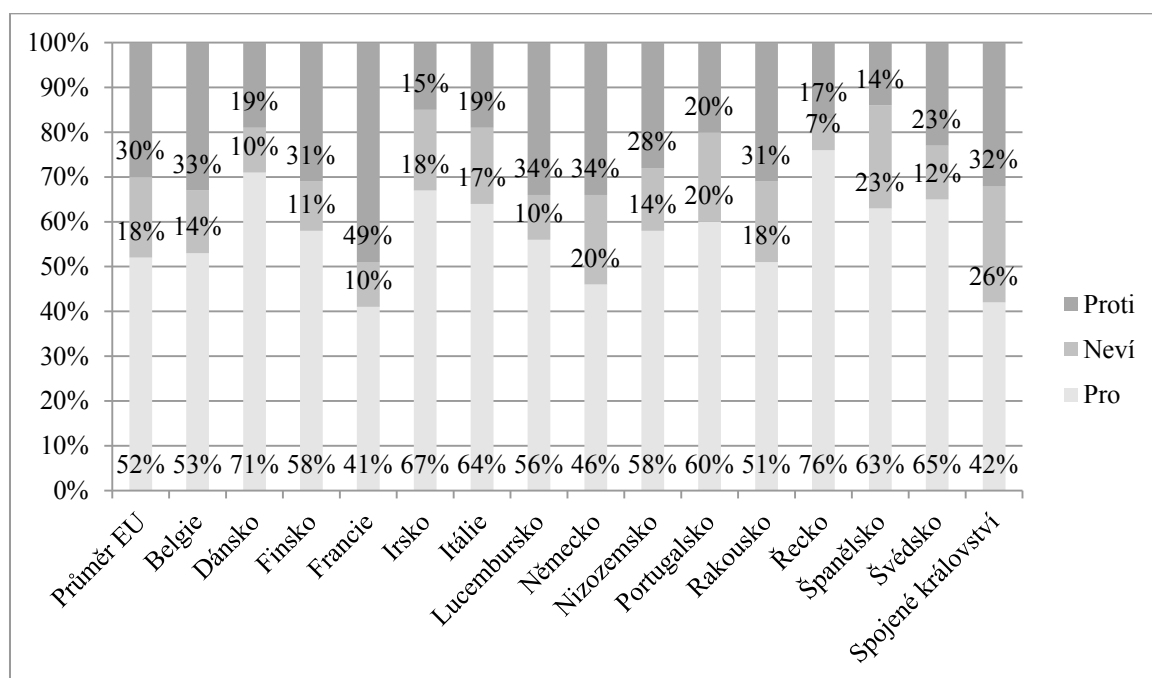
Rok	Pozitivní	Negativní	Průměr EU - pozitivní	Průměr EU - negativní
1992	58 %	12 %	60 %	12 %
1993	55 %	14 %	57 %	13 %
1994	58 %	12 %	58 %	12 %
1995	48 %	14 %	48 %	15 %
1996	46 %	19 %	48 %	17 %
1997	48 %	14 %	49 %	14 %
1998	52 %	12 %	54 %	12 %
1999	48 %	16 %	51 %	13 %
2000	48 %	15 %	50 %	14 %
2001	50 %	13 %	54 %	12 %
2002	52 %	13 %	55 %	10 %
2003	44 %	17 %	48 %	15 %
2004	56 %	14 %	56 %	13 %
2005	46 %	15 %	50 %	16 %
2006	50 %	19 %	53 %	16 %
2007	60 %	12 %	58 %	13 %
2008	49 %	21 %	53 %	15 %
2009	49 %	20 %	53 %	15 %

Zdroj: Standard Eurobarometer (autumn) 38-72

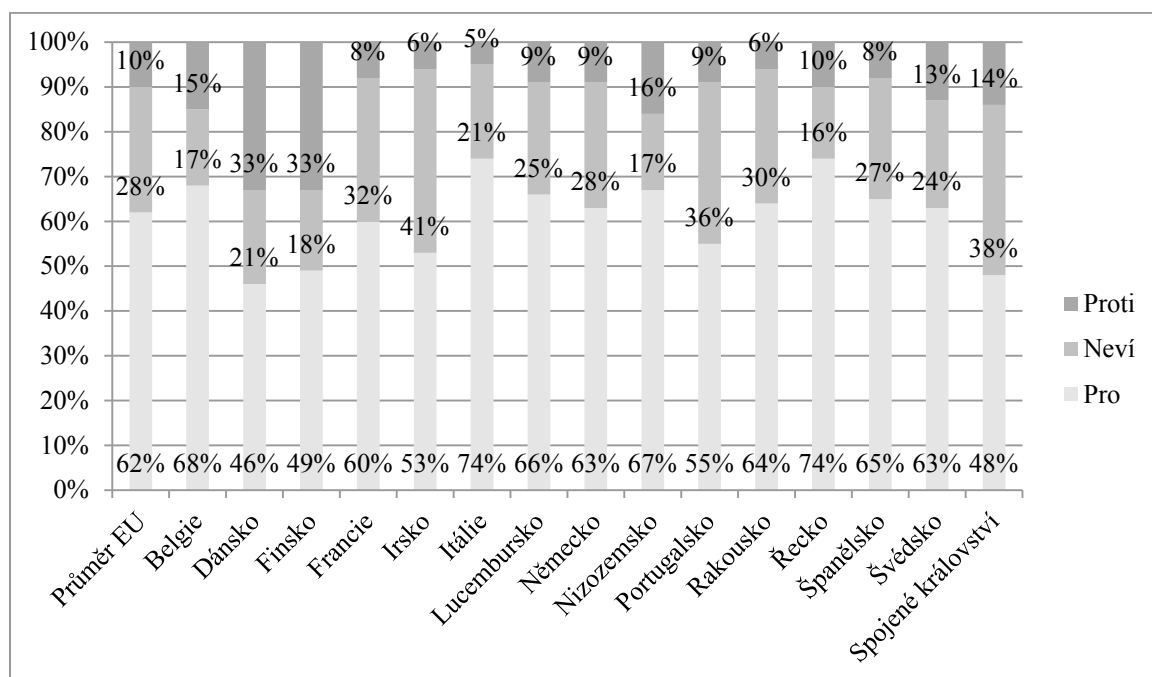
Příloha č. 2: Veřejná podpora Maastrichtské smlouvy v roce 1992 (graf)

Zdroj: Standard Eurobarometer 40

Příloha č. 3: Veřejná podpora rozšíření EU za rok 2002 (graf)

Zdroj: Standard Eurobarometer 58

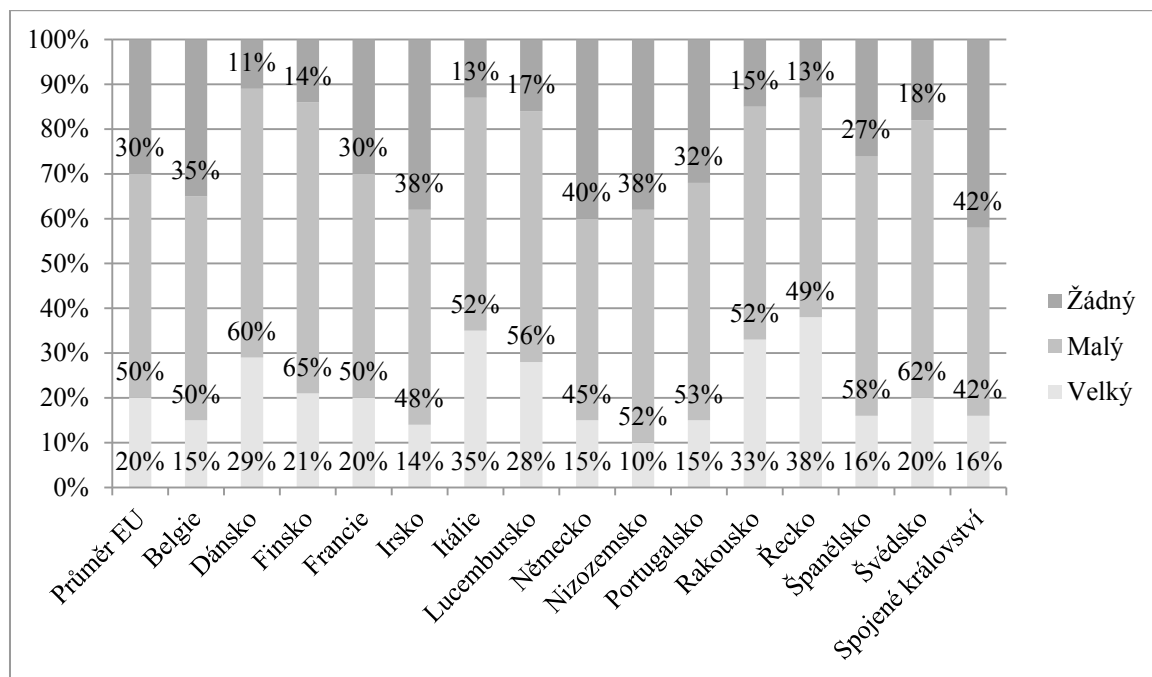
Příloha č. 4: Veřejná podpora evropské ústavy v roce 2003 (graf)

Zdroj: Standard Eurobarometer 60

Příloha č. 5: Veřejné mínění o EU ve Finsku v letech 1994-2009 (tabulka)

Rok	Pozitivní	Negativní	Průměr EU - pozitivní	Průměr EU - negativní
1994	46 %	17 %	58 %	12 %
1995	37 %	24 %	48 %	15 %
1996	39 %	23 %	48 %	17 %
1997	39 %	25 %	49 %	14 %
1998	45 %	21 %	54 %	12 %
1999	44 %	20 %	51 %	13 %
2000	39 %	22 %	50 %	14 %
2001	37 %	23 %	54 %	12 %
2002	41 %	19 %	55 %	10 %
2003	39 %	22 %	48 %	15 %
2004	48 %	16 %	56 %	13 %
2005	38 %	22 %	50 %	16 %
2006	39 %	23 %	53 %	16 %
2007	45 %	21 %	58 %	13 %
2008	48 %	18 %	53 %	15 %
2009	51 %	20 %	53 %	15 %

Zdroj: Standard Eurobarometer (autumn) 42-72

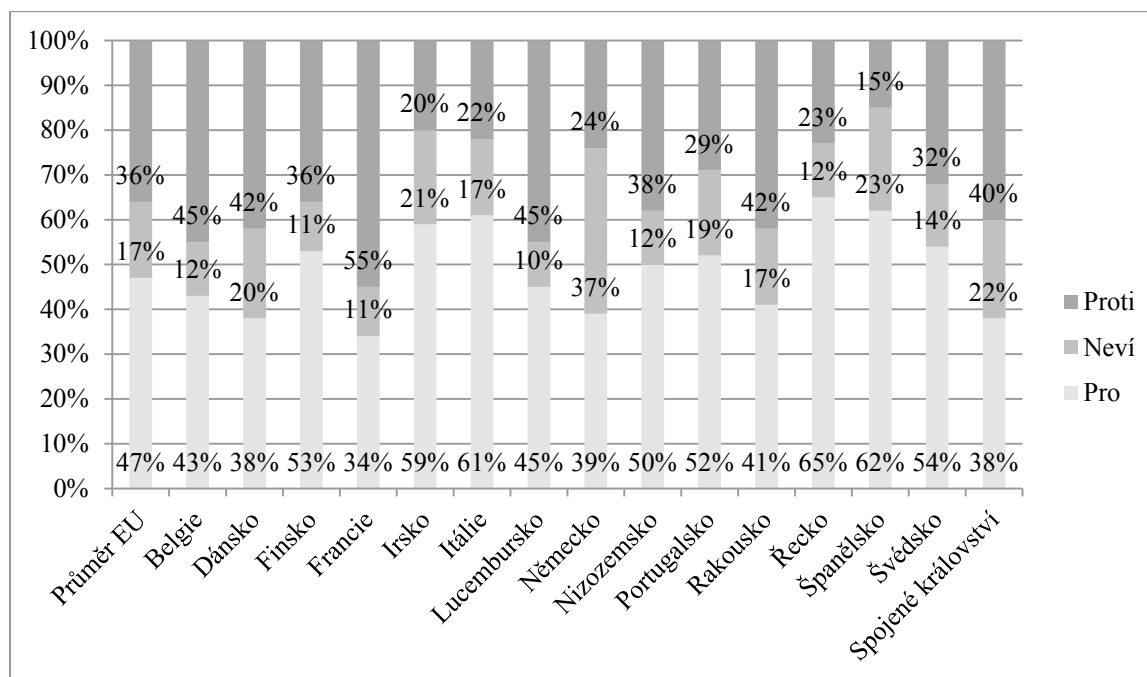
Příloha č. 6: Zájem o dění v Evropské unii v roce 2002 (graf)

Zdroj: Standard Eurobarometer 57

Příloha č. 7: Veřejné mínění o EU v Rakousku v letech 2001-2009 (tabulka)

Rok	Pozitivní	Negativní	Průměr EU - pozitivní	Průměr EU - negativní
2001	44 %	16 %	54 %	12 %
2002	46 %	13 %	55 %	10 %
2003	35 %	20 %	48 %	15 %
2004	46 %	18 %	56 %	13 %
2005	32 %	25 %	50 %	16 %
2006	36 %	23 %	53 %	16 %
2007	38 %	26 %	58 %	13 %
2008	39 %	21 %	53 %	15 %
2009	42 %	18 %	53 %	15 %

Zdroj: Standard Eurobarometer (autumn) 56-72

Příloha č. 8: Veřejná podpora rozšíření EU za rok 2003 (graf)

Zdroj: Standard Eurobarometer 60

Příloha č. 9: Veřejné mínění o EU ve Spojeném království v letech 1992-2009 (tabulka)

Rok	Pozitivní	Negativní	Průměr EU - pozitivní	Průměr EU - negativní
1992	43 %	25 %	60 %	12 %
1993	43 %	22 %	57 %	13 %
1994	43 %	22 %	58 %	12 %
1995	35 %	26 %	48 %	15 %
1996	36 %	28 %	48 %	17 %
1997	36 %	23 %	49 %	14 %
1998	37 %	22 %	54 %	12 %
1999	29 %	24 %	51 %	13 %
2000	28 %	23 %	50 %	14 %
2001	33 %	22 %	54 %	12 %
2002	31 %	19 %	55 %	10 %
2003	28 %	29 %	48 %	15 %
2004	38 %	22 %	56 %	13 %
2005	34 %	28 %	50 %	16 %
2006	30 %	30 %	53 %	16 %
2007	34 %	31 %	58 %	13 %
2008	34 %	28 %	53 %	15 %
2009	32 %	30 %	53 %	15 %

Zdroj: Standard Eurobarometer (autumn) 38-72

Příloha č. 10: Podpora společného rozhodování na úrovni EU za rok 2000 (graf)

Zdroj: Standard Eurobarometer 53

Příloha č. 11: Veřejné mínění o EU v Dánsku v letech 1992-2009 (tabulka)

Rok	Pozitivní	Negativní	Průměr EU - pozitivní	Průměr EU - negativní
1992	68 %	14 %	60 %	12 %
1993	58 %	22 %	57 %	13 %
1994	53 %	22 %	58 %	12 %
1995	41 %	29 %	48 %	15 %
1996	44 %	31 %	48 %	17 %
1997	53 %	22 %	49 %	14 %
1998	56 %	20 %	54 %	12 %
1999	54 %	21 %	51 %	13 %
2000	51 %	22 %	50 %	14 %
2001	62 %	15 %	54 %	12 %
2002	61 %	14 %	55 %	10 %
2003	57 %	22 %	48 %	15 %
2004	61 %	13 %	56 %	13 %
2005	56 %	16 %	50 %	16 %
2006	61 %	14 %	53 %	16 %
2007	69 %	10 %	58 %	13 %
2008	64 %	16 %	53 %	15 %
2009	65 %	13 %	53 %	15 %

Zdroj: Standard Eurobarometer (autumn) 38-72

Příloha č. 12: Veřejné mínění o EU v České republice v letech 2004-2009 (tabulka)

Rok	Pozitivní	Negativní	Průměr EU - pozitivní	Průměr EU - negativní
2004	45 %	10 %	56 %	13 %
2005	44 %	11 %	50 %	16 %
2006	51 %	10 %	53 %	16 %
2007	45 %	15 %	58 %	13 %
2008	46 %	12 %	53 %	15 %
2009	40 %	13 %	53 %	15 %

Zdroj: Standard Eurobarometer (autumn) 62-72